

An Analysis of Ayatollah Khamenei's Viewpoint on the Concept of Scientific Authority in the Field of Science and Technology

Somaye Nasirzadeh ¹ \ Ali Bagher Taherinia ² \ Mostafa Bagherianfar ³

1. Assistant professor, The Institute for Research and High Education Planning, Tehran, Iran. and lecturer in Islamic Studies (the responsible).
s.nasirzadeh@irphe.ac.ir
2. Professor of Arabic language and literature, University of Tehran, Tehran, Iran.
btaheriniya@ut.ac.ir
3. Assistant of Educational and lesson innovation, The Institute for Research and High Education Planning, Tehran, Iran.
m.bagherian@irphe.ac.ir

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article Received: 2025.03.11 Accepted: 2025.09.02	<p>The present study aimed to analyze the qualitative content of the Supreme Leader's statements on scientific authority in the field of science and technology, during the period of 2005 to 2003. This study was performed using the qualitative content analysis method with an inductive approach and based on the paradigms of Heim and Lundman (2004). The data were selected from 30 selected lectures out of 74 existing lectures using purposive sampling and were categorized and analyzed through open coding. The results were categorized into eleven main themes including developing youth talents in the path of scientific progress, activating and developing the country's scientific capacities, expanding useful and problem-oriented knowledge, targeted guidance of research and research policy-making, responding to the country's basic needs and issues through science, creating scientific wealth and strengthening the knowledge-based economy, creating a scientific platform for the country's qualitative development, promoting socially influential science, transforming and promoting the humanities based on Islamic principles, achieving scientific excellence at the global level and international competition, and establishing a new Islamic civilization based on science and technology. Each of these themes includes numerous subcategories that collectively reflect the intellectual and strategic system of the Supreme Leader of the Revolution in order to realize the scientific authority of the Islamic Republic of Iran.</p>
Keywords	Ayatollah Ali Khamenei, Scientific Authority, Beneficial Science, Producing Science, Science Policy-Making.
Cite this article:	Nasirzadeh, Somaye, Ali Bagher Taherinia & Mostafa Bagherianfar (2025). An Analysis of Ayatollah Khamenei's Viewpoint on the Concept of Scientific Authority in the Field of Science and Technology. <i>Islamic Revelation Studies</i> . 22 (2). 45-82. DOI: 10.22034/22.81.39
DOI:	https://doi.org/10.22034/22.81.39
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

Scientific authority is one of the key concepts in the development of science and technology, playing a crucial role in economic growth, soft power, and international influence of countries. This concept has been recognized as an effective factor in scientific and technological advancement and in enhancing the status of universities and research centers. Achieving scientific authority requires strategic planning, utilization of human and natural capacities, and the definition of clear objectives in the field of science and technology. Scientific authority not only entails the production and development of indigenous knowledge but also serves as a foundation for a country's global influence and the shaping of a new civilization. Given its importance, analyzing and identifying the components and strategies of scientific authority can provide a clear roadmap for advancing the country's scientific and technological goals.

Methodology

In this study, a qualitative content analysis method with an inductive approach, based on the Graneheim and Lundman model, was employed to identify the components and themes related to scientific authority in the speeches and writings of the Supreme Leader. The research population included all available documents in this field from 2005 to 2023, and the samples were purposefully selected. Data were analyzed through careful text review, extraction of meaning units, and open coding, after which similar codes were grouped into subcategories and overarching themes. This method allows for the revelation of latent meanings and hidden structures within the text, and through repeated review and rigorous data analysis, the validity and objectivity of the findings were ensured. Ultimately, this process led to the identification of key patterns and concepts of scientific authority, which can be utilized in formulating the country's scientific strategies.

Discussion

Scientific authority, from the perspective of the Supreme Leader, is a multidimensional and systematic concept that encompasses the production of beneficial knowledge, the cultivation of elites and young talents, and the enhancement of productivity within the higher education system. He emphasizes the necessity of transforming the humanities based on Islamic principles and aligning them with societal needs. Achieving global scientific excellence and international competitiveness requires self-confidence, innovation, and a long-term vision. Scientific authority should also contribute to addressing the country's fundamental needs and challenges and strengthen problem-oriented and applied research. The realization of these objectives is made possible through the promotion of life-enhancing science, scientific wealth creation, and the establishment of scientific and technological infrastructures. Ultimately, all these components lay the groundwork for the foundation of a new Islamic civilization based on science and technology and for elevating the country's scientific standing at both national and international levels.

Conclusion

The findings of this study indicate that, according to the Supreme Leader, scientific authority is a comprehensive and multidimensional concept achieved through the production of beneficial knowledge, the education and attraction of elites, the enhancement of higher education system productivity, and the cultivation of young talents. Purposeful guidance of research, problem-oriented studies, addressing the country's fundamental

needs, and scientific wealth creation are other key components for establishing a dynamic and effective scientific ecosystem. The transformation and advancement of the humanities based on Islamic principles, along with the revision of educational programs and curricula, are considered prerequisites for realizing scientific authority. Achieving global scientific excellence and international competitiveness requires self-confidence, innovation, and a long-term vision. Scientific infrastructure development, the promotion of life-enhancing and socially impactful science, and attention to the foundations of a new Islamic civilization are practical strategies for attaining the goals of scientific authority. Overall, scientific authority can serve as a foundation for sustainable development, enhancing the country's scientific standing, and fostering its human and technological capacities.

References

- Azadi Ahmadi Abadi, Ghasem (2021). "Extraction and Prioritization of Strategies for Achieving Scientific Authority in Iran Using Interpretive Structural Modeling Approach." *Strategic Studies of Public Policy Quarterly*, 11(41), 241–265.
- Ahmadi, Hamid & Farshad Parhamnia (2024). "Analysis and Mapping of the Conceptual Network of Research on Scientific Authority in Iran." *Journal of Information Processing and Management*, 39(4), 1225–1258.
- Bagheri, Pejman; Abolghasem Avand; Seyed Amin Kouhpaye; Reza Homayounfar; Mojtaba Farjam & Fatemeh Avand (2016). "Points on Scientific Authority with Focus on the Role of Students in Its Realization and Existing Barriers." *Sabzevar University of Medical Sciences*, 24(1), 51–53.
- Bakhtiari, Hossein; Jafar Jafari Touyeh; Mohammad Bagher Malasadqi & Hossein Abbasi (2022). "Designing an Interpretive Structural Model of Factors Affecting Scientific Authority: Case Study of Imam Sadiq University." *Strategic Management Thought*, 15(2), 45.
- Taban, Mohammad; Seyed Reza Javadban; Yasan Alipourashraf & Seyed Mehdi Veyseh (2016). "Identifying the Components of Scientific Authority in Higher Education in Iran: A Data-Driven Approach." *Journal of Knowledge Studies in Islamic Universities*, 163, 67–182. (Accessed 25/08/2023)
- Taban, Mohammad; Ali Yasini; Ardeshtir Shiri & Esfandiar Mohammadi (2016). "Designing and Explaining the Model of Scientific Authority in Higher Education of Iran Based on Scholars' Biographies Using Thematic Analysis Approach.", 3(6), 20–40.
- Hassanzadeh, Mohammad (2023). "A Multilayer Model of Scientific Authority." *Information Management Sciences and Techniques*, 9(2), 443–451.
- Haghdoost, Ali Akbar; Somayeh Nouri Hekmat; Reza Dehnouye & Atousa Pourshekhi Ali (2019). "An Operational Perspective on the Concept of Scientific Authority." *Journal of Culture and Health Promotion, Academy of Medical Sciences*, 3(1), 32–61.
- Hamidi, Mehdi; Mehdi Hejari; Mahdiah Nasrini & Maryam Paknit (2021). *Policy Report: Content Analysis of Upstream Documents, Laws, and Previous Development Plans*. Tehran: National Center for Science Policy Research, 3/11, 114.
- Rezaei, Mohammad Mehdi & Peyman Falsafi (2019). "The Role and Position of Interdisciplinary Sciences in the Scientific Authority of the Health Science, Technology, and Innovation System." *Journal of Culture and Health Promotion, Academy of Medical Sciences*, 3(1), 80–88.
- Roudi, Kaveh (2010). *University and Scientific Authority: Based on Imam Sadiq University*. Tehran: Imam Sadiq University.
- Roudi, Kamil (2010). *University and Scientific Authority Based on the Experience of Imam Sadiq University*. Tehran: Imam Sadiq Publications.
- Zormand, Maryam; Hossein Ahmari & Reza Abbaspour (2023). "International

- Conference on Scientific Authority in the Contemporary Era.” 25 Bahman 1402, p. 305.
- Taheri, Mohammad Mehdi (2019). “Achieving Scientific Authority: A Key Approach for Self-Development, Social Engineering, and Civilization Building.” *Journal of Culture and Health Promotion, Academy of Medical Sciences*, 3(1), 98–102.
 - Fayyaz, Irandokht (2011). “The Role and Position of the Educational System in the Process of Scientific Authority in the Country.” In *Proceedings of the First National Conference on Education in Iran 1404*. Tehran: Research Institute for Science, Technology, and Industry Policy.
 - Ghavamabadi, Mohammad Gholam; Seyed Mehdi Mortezaei-Nejad; Somayeh Norouzi; Mojtaba Javadi; Saeed Nani & Mohammad Abdolhosseinzadeh (2015). “Model of Scientific Authority in the Islamic Republic of Iran Based on the Statements of the Supreme Leader.” *Strategic Studies Quarterly of Basij*, 18(68(3)).
 - Koushazadeh, Fatemeh; Ahmad Akbari; Ali Maqoul; Ali Koushazadeh & Mehdi Jabbari (2020). “Designing a University Scientific Authority Model: Identifying Dimensions and Components (Case Study: Imam Reza International University).” *Scientific-Research Journal of Management in Islamic Universities*, 9(1), 107–122.
 - Goodarzi, Gholamreza & Kamil Roudi (2011). “Explaining Scientific Authority for National Scientific Institutions: A Data-Driven Conceptualization Approach.” *Science and Technology Policy*, 3(90), 14–75.
 - Latifi, Meysam; Reza Tahmasbi Blockabad; Mojtaba Javadi & Mohammad Hassan Mirzaei-Haushki (2018). “Extraction and Prioritization of Strategies to Achieve Scientific Authority in the Islamic Republic of Iran Using Performance-Importance Analysis.” *Strategic Quarterly*, 27(86(1)), 5–29.
 - Manteghi, Morteza (2009). “Content Analysis of Religious Textbooks for Middle and High School from the Perspective of Addressing Students’ Emotional, Psychological, and Social Needs.” *Educational Innovations Quarterly*, 8(29), 52–74.
 - Momeni-Rad, Akbar; Khadijeh Aliabadi; Hashem Fardansh & Naser Mazini (2013). “Qualitative Content Analysis in Research Methodology: Nature, Steps, and Validity.” *Journal of Educational Measurement*, 4(14), 187–222.
 - Yahyipour, Yousef (2017). “Identifying Areas of Scientific Authority at Babol University of Medical Sciences.” *Journal of Research in Medical Education*, 9, 61–71.
 - Brossard, D., & Shanahan, J. (2003). Do citizens want to have their say? Media, agricultural biotechnology, and authoritarian views of democratic processes in science. *Mass Communication and Society*, 3, 291 – 312.
 - Cole F. L. (1988). Content analysis: process and application. *Clinical Nurse Specialist* 2 (1), 53 – 57.
 - Elo, s. & kynga, s h. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1), 107 – 115.
 - Harwood T. G. & Garry T. (2003). An overview of content analysis. *The Marketing Review* 3, 479 – 498.
 - Hilgartner, S. (1990). The dominant view of popularization: Conceptual problems, political uses. *Social Studies of Science*, 20, 519 – 539.
 - . Lindhult, E. (2019). Scientific Excellence in Participatory and Action Research: Rethinking Research Quality, *Technology Innovation Management Review*, 9 (5): 6 - 21.
 - Neudorf, K. A. (2011). Content analysis - A methodological primer for gender research. *Sex Roles*, 64 (3G4), 276G289.
 - Olszewski, M. & Bednarska, M. (2018). Is scientific excellence a good predictor of academic engagement in knowledge transfer? Empirical evidence from tourism academia, *Business and Non - profit Organizations Facing Increased Competition and Growing Customers’ Demands*, 17: 83 - 94.
 - Weber, M. (2019). *Economy and society: A new translation*. Harvard University Press.

أضواء على وجهة نظر آية الله العظمى الخامنئي حول مفهوم المرجعية العلمية في مجال العلم والتقنية

سميه النصير زاده^١ / علي باقر الطاهري نيا^٢ / مصطفى الباقران فر^٣

١. أستاذة مساعدة في قسم دراسات الإدارة للتعليم العالي، معهد البحوث والتخطيط في التعليم العالي، طهران، إيران

و أستاذ لدروس المعارف الإسلامية (الكاتبة المسؤولة). s.nasirzadeh@irphe.ac.ir

٢. أستاذ في قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة طهران، طهران، إيران. btaheriniya@ut.ac.ir

٣. أستاذ مساعد في قسم الابتكار التعليمي والدراسي، معهد البحوث والتخطيط في التعليم العالي، طهران، إيران.

m.bagherian@irphe.ac.ir

معلومات المادة	ملخص البحث
نوع المقال: بحث	يهدف البحث وراء تحليل المضمون النوعي لتصريحات قائد الثورة الإسلامية حول المرجعية العلمية في مجال العلم والتقنية، خلال الفترة الزمنية من عام ٢٠٠٥ إلى ٢٠٢٣. تمت هذه الدراسة بالاعتماد على منهج تحليل المضمون النوعي بمقاربة استقرائية وعلي أساس نموذج غرانهم ولاندمان (٢٠٠٤). تم اختيار البيانات من بين ٣٠ خطاباً مختاراً من أصل ٧٤ خطاباً موجوداً بطريقة أخذ العينات الهادفة، كما صُنِّف وتحليلها بالاستفادة من التشفير المفتوح. تم تصنيف النتائج المتحصّل عليها ضمن إحدى عشرة فئة رئيسية وهي: ازدهار مواهب الشباب في طريق التقدم العلمي، وتفعيل وتنشيط القدرات العلمية في البلاد، وتعزيز العلم النافع والمركز علي القضايا، والتوجيه الهادف للبحوث وصنع السياسة للبحث، وتلبية الاحتياجات والقضايا الأساسية للبلاد عن طريق العلم، وإنتاج الثروة العلمية وتعزيز الاقتصاد القائم علي العلم، والتمهيد العلمي للتنمية النوعية للبلاد، ونشر العلم المؤثر اجتماعياً، وتحويل وتطوير العلوم الإنسانية استناداً إلي المبادئ الإسلامية، والتفوق العلمي علي المستوى العالمي والتنافس الدولي، ووضع أسس الحضارة الإسلامية الحديثة بالاستناد إلي العلم والتقنية. إنّ كلّاً من هذه المواضيع تشمل علي فئات فرعية عديدة، ما تعكس في مجموعها، المنظومة الفكرية والاستراتيجية لقائد الثورة الإسلامية من أجل تحقيق المرجعية العلمية للجمهورية الإسلامية الإيرانية.
تاريخ الاستلام: ١٤٤٦/٠٨/١١	
تاريخ القبول: ١٤٤٧/٠٣/٠٩	
الألفاظ المفتاحية	آية الله العظمى الخامنئي، المرجعية العلمية، العلم النافع، إنتاج العلم، صنع سياسات العلم.
الاقتباس:	النصير زاده، سميّه، علي باقر الطاهري نيا و مصطفى الباقران فر (١٤٤٧). أضواء علي وجهة نظر آية الله العظمى الخامنئي حول مفهوم المرجعية العلمية في مجال العلم والتقنية. مجلة دراسات الثورة الإسلامية. ٢٢ (٢). ٨٢-٤٥.
رمز DOI:	DOI: 10.22034/22.81.39 https://doi.org/10.22034/22.81.39
الناشر:	جامعة المعارف الإسلامية، قم، إيران.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مطالعات انقلاب اسلامی

سال ۲۲، تابستان ۱۴۰۴، شماره ۸۱

بازکاوی دیدگاه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای درباره مفهوم مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری

سمیه نصیرزاده^۱ / علی‌باقر طاهری‌نیا^۲ / مصطفی باقریان‌فر^۳

۱. استادیار گروه مطالعات مدیریت آموزش عالی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران

و مدرس دروس معارف اسلامی (نویسنده مسئول). s.nasirzadeh@irphe.ac.ir

۲. استاد گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه تهران، تهران، ایران. btaheriniya@ut.ac.ir

۳. استادیار گروه نوآوری آموزشی و درسی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران.

m.bagherian@irphe.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی (۸۲ - ۴۵)</p> 	<p>پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای کیفی بیانات مقام معظم رهبری درباره مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری، در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲ انجام شده است. این مطالعه با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی و بر اساس الگوی گرانهایم و لوندمن (۲۰۰۴) انجام پذیرفت. داده‌ها از میان ۳۰ سخنرانی منتخب از بین ۷۴ سخنرانی موجود، به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و از طریق کدگذاری باز، طبقه‌بندی و تحلیل شدند. نتایج حاصل، در قالب یازده تم اصلی دسته‌بندی شد که عبارت‌اند از: شکوفایی استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی؛ فعال‌سازی و شکوفاسازی ظرفیت‌های علمی کشور؛ گسترش دانش سودمند و مسئله‌محور؛ هدایت هدفمند تحقیقات و سیاست‌گذاری پژوهشی؛ پاسخ‌گویی به نیازها و مسائل اساسی کشور از مسیر علم؛ ثروت‌آفرینی علمی و تقویت اقتصاد دانش‌بنیان؛ بسترسازی علمی برای توسعه کیفی کشور؛ ترویج علم اثرگذار اجتماعی؛ تحول و ارتقاء علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی؛ سرآمدی علمی در تراز جهانی و رقابت بین‌المللی؛ و پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی مبتنی بر علم و فناوری. هر یک از این تم‌ها، شامل طبقات فرعی متعددی هستند که در مجموع، بازتاب‌دهنده منظومه فکری و راهبردی رهبر معظم انقلاب در راستای تحقق مرجعیت علمی جمهوری اسلامی ایران می‌باشند.</p>
<p>واژگان کلیدی</p>	<p>آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، مرجعیت علمی، علم نافع، تولید علم، سیاست‌گذاری علم.</p>
<p>استناد:</p>	<p>نصیرزاده، سمیه، علی‌باقر طاهری‌نیا و مصطفی باقریان‌فر (۱۴۰۴). بازکاوی دیدگاه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای درباره مفهوم مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری. <i>مطالعات انقلاب اسلامی</i>. ۲۲ (۲). ۸۲ - ۴۵. DOI: 10.22034/22.81.39</p>
<p>کد DOI:</p>	<p>https://doi.org/10.22034/22.81.39</p>
<p>ناشر:</p>	<p>دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.</p>

طرح مسئله

مرجعیت علمی یکی از مفاهیم و شاخص‌های کلیدی در توسعه علم و فناوری در سیاست‌های کلان نظام علمی کشور است (احمدی و پرهام، ۱۴۰۳: ۳۹ / ۱۲۲۸ - ۱۲۲۵)؛ به همین دلیل، توجه به مرجعیت علمی در سطح ملی همواره یکی از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران و متخصصان بوده است. در دنیای معاصر، جوامع مختلف بر اهمیت کسب مرجعیت علمی و نقش آن در پیشرفت علمی و فناوری تأکید دارند، چراکه مرجعیت علمی می‌تواند به‌عنوان عاملی برای قدرت نرم، رشد اقتصادی و افزایش نفوذ جهانی در نظر گرفته شود. مرجعیت علمی به‌عنوان مفهومی که مصادیق آن در طول زمان تغییر کرده است، این روزها به گفتمان رایجی در دانشگاه‌ها و مجامع علمی تبدیل شده و به‌عنوان یکی از مأموریت‌های اصلی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی ایران مطرح است (حق‌دوست و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۱ - ۳۲). در سال‌های اخیر، مؤلفه‌های مرجعیت علمی به‌عنوان یکی از شاخص‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌ها در ایران نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند (احمدی و پرهام، ۱۴۰۳: ۳۹ / ۱۲۲۸ - ۱۲۲۵). این موضوع در اسناد بالادستی و قوانین کشور، مانند نقشه راه و سیاست‌های کلی علم و فناوری، به صورت صریح و گاهی ضمنی، در راستای تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ مورد توجه قرار گرفته و به‌عنوان یکی از اولویت‌های سیاست‌گذاری کلان در حوزه علم و فناوری مطرح شده است (حمیدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۴). در این زمینه، بیانات شیوا و ارزشمند مقام معظم رهبری در خصوص مرجعیت علمی و توسعه علمی کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چراکه ایشان همواره بر لزوم تولید علم و فناوری بومی و استقلال در عرصه‌های علمی و فنی تأکید دارند. بر اساس دیدگاه‌های ایشان، مرجعیت علمی نه تنها به معنای توانمندی کشور در تولید و بسط علم و فناوری است، بلکه به‌عنوان عاملی کلیدی برای ایجاد تمدن نوین اسلامی و تأثیرگذاری در سطح جهانی نیز در نظر گرفته می‌شود (بیانات رهبری در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰).

با وجود تأکیدات فراوان بر مرجعیت علمی در اسناد و سخنان مقام معظم رهبری، پژوهش‌های کمی به‌طور خاص بر تحلیل محتوای بیانات ایشان در این زمینه متمرکز شده‌اند. بنابراین، پژوهش حاضر به تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری پیرامون مرجعیت علمی می‌پردازد. هدف این تحلیل شناسایی و تجزیه و تحلیل مؤلفه‌ها و مقوله‌های کلیدی مورد اشاره ایشان در خصوص مرجعیت علمی است. هدف اصلی این پژوهش، استخراج و تحلیل مضامین نهانی و شاخص‌های کلیدی در سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری است که می‌تواند به درک بهتر و جامع‌تری از سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های کلیدی در زمینه مرجعیت علمی کمک کند. این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی و استقرایی، سعی

دارد تا ضمن شفاف‌سازی استراتژی‌های اجرایی ایشان، به مقولات و الگوهای نهانی که در بیانات ایشان وجود دارد پرداخته و زمینه‌های عملیاتی در تحقق مرجعیت علمی کشور را بیان کند. این پژوهش به‌ویژه به مباحثی من جمله شکوفا کردن استعداد های جوانان، تعلیم دانش سودمند، شکوفاسازی ظرفیت‌های علمی، ترویج علم زندگی‌ساز و اثرگذار، هدفمند بودن تحقیقات و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، رفع نیازها و حل مسائل کشور و تحول و ارتقای علوم انسانی، در مرجعیت علمی خواهد پرداخت. در این راستا، به‌منظور دستیابی به هدف پژوهش، سؤالات کلیدی که در این تحقیق بررسی خواهند شد عبارت‌اند از:

- سؤال اصلی

بیانات مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر درباره مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری، چه مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و راهبردهایی را در بر دارد و این مضامین چگونه فرایند تحقق مرجعیت علمی را ترسیم می‌کنند؟

- سؤالات فرعی

چه مضامین و مؤلفه‌هایی در بیانات مقام معظم رهبری در زمینه مرجعیت علمی مطرح شده است؟

۱. از دیدگاه مقام معظم رهبری، ویژگی‌ها و ابعاد کلیدی فرایند مرجعیت علمی کدامند؟

۲. بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، چه راهبردهایی برای دستیابی به مرجعیت علمی باید مدنظر

قرار گیرد؟

با توجه به این سؤالات، این پژوهش به تحلیل و تبیین سیاست‌ها و رویکردهای مقام معظم رهبری در راستای دستیابی به مرجعیت علمی پرداخته و به شناسایی مضامین و مؤلفه‌های کلیدی مرجعیت علمی می‌پردازد. نتایج این پژوهش می‌تواند نقشه راهی، برای توسعه علمی و فناوری کشور و ارتقای جایگاه ایران در سطح جهانی ارائه دهد.

مفهوم‌شناسی

مفهوم مرجعیت علمی به‌ویژه در دو سده اخیر، تأثیرات گسترده‌ای بر ارتقای سطح آگاهی و کیفیت زندگی افراد و همچنین جایگاه بین‌المللی کشورها داشته است. در ایران، پیشرفت علمی به‌عنوان یک مسئله راهبردی در نظر گرفته شده و سیاست‌های جامعی در این زمینه تدوین گردیده است. علم به‌عنوان ابزاری برای شناخت دنیای درونی و بیرونی، کشف روابط میان پدیده‌ها و بهره‌برداری از آنها، همواره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. ارزش علم در تمامی فرهنگ‌ها و آموزه‌ها مورد تأکید قرار گرفته است. مرجعیت علمی به معنای دستیابی به علم و فراهم کردن بستر مناسب برای ایفای نقش پیشگامی

و رهبری در شناخت و بهره‌برداری از جهان است. در این راستا، مرجعیت علمی به‌عنوان نقطه آغاز تأثیرگذاری یک کشور در سطح جهانی شناخته می‌شود (حسن‌زاده، ۱۴۰۲: ۹ / ۴۴۶ - ۴۴۵).

مرجعیت علمی مفهومی است که در ابتدا ممکن است ساده به نظر برسد، اما در واقع پیچیدگی‌های خاص خود را دارد. در ابتدا ممکن است به نظر برسد که این مفهوم از دو کلمه واضح تشکیل شده است، اما با ورود به ادبیات تخصصی این حوزه، با تعاریف و دیدگاه‌های گوناگونی مواجه می‌شویم (بختیاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۰ / ۴۷). گودرزی و رودی نیز بر این باورند که مرجعیت علمی به معنای برتری و رهبری در تلاش برای جنبش نرم‌افزاری و تولید علم است که کشور را به یکی از قطب‌های اصلی علم تبدیل می‌کند (گودرزی و رودی، ۱۳۹۰: ۹۰ / ۷۵ - ۱۴). در فرهنگ‌های لغت، مرجعیت به معنای محل مراجعه دیگران است؛ به‌گونه‌ای که افراد برای حل مسائل و مشکلات خود به آن رجوع می‌کنند (قبادی، ۱۳۸۵: ۱۸). مرجعیت علمی به‌طور خاص به معنای استقلال علمی از سایر تمدن‌ها و تبدیل یک کشور به یکی از قطب‌های اصلی تولید علم در جهان است. این مفاهیم، مرجعیت علمی را به‌عنوان یک موقعیت علمی برجسته و استراتژی مؤثر برای تأثیرگذاری در عرصه جهانی و پیشبرد علم در ابعاد مختلف معرفی می‌کنند.

اصطلاح و مقوله مرجعیت علمی برای اولین بار توسط مقام معظم رهبری در فضای گفتمان علمی کشور و به‌طور خاص در دیدار با دانشجویان و اساتید دانشگاه امام صادق (ع) در روز عید غدیر (۲۹ دی‌ماه) ۱۳۸۴ مطرح شده است (فراز کیش و همکاران، ۱۴۰۱: ۱). این اصطلاح دیدگاه‌ها، نظرات و تعبیر مختلفی را در پی داشت. برخی از این دیدگاه‌ها، مرجعیت علمی را واژه‌ای دانسته که مصداق‌های آن در ادوار مختلف تاریخ تمدن ایرانی - اسلامی اتفاق افتاده است و برخی دیگر آن را ناظر به آینده پیشرفت‌های علم و فناوری در بیانات رهبری دانسته که مرجعیت علمی به‌گونه‌ای است که «دنيا از نظرات ما استفاده کند» و «جوینده دانش، طالب علم، مجبور باشد بیاید سراغ شما، سراغ کتاب شما (بیانات رهبری در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۹/۲۴). رهبر معظم انقلاب اسلامی، دانش، را آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور معرفی کرده‌اند. به اعتقاد ایشان، روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دوپست ساله فراهم کند و با وجود تهی‌دستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آنها را به دست گیرد. ما به سوء استفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، اما موكداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم (بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷: ۶ - ۱). در اندیشه رهبری، ایران از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده طبیعی و انسانی در رتبه اول جهان قرار دارد. به فعلیت

درآمدن و تحقق این ظرفیت‌ها، دستیابی به قله‌های علم و معرفت را میسر می‌کند. مرجعیت علمی فرایندی کلان است که پیشرفت همه‌جانبه کشور، ثروت‌آفرینی، اقتدار علمی، رشد اقتصادی، اقتدار ملی، عزت ملی و تشکیل تمدن اسلامی از افق‌ها و پیامدهای آن محسوب می‌شود (آزادی احمدآبادی، ۱۴۰۰: ۴۱ / ۲۴۲).

بر اساس بافت سخنان رهبر انقلاب، مرجعیت علمی، واژه‌ای بدیع است که ایشان معنای ویژه‌ای از آن در نظر دارند؛ معنای‌ای مانند «ایجاد بنای مستقل علمی با استفاده از مواد آن در میراث علمی، فرهنگی و دینی»، «استفاده دنیا از نظرات ما»، «با جست‌وجوی مطالبی علمی، آن را در دانشگاه‌های ما بیابند؛ نه اینکه در مقایسه با فلان دانشگاه رتبه بیشتری به دست آوریم» (گودرزی و رودی، ۱۳۹۰: ۹۰ / ۷۵). آخوندی خضرآباد (۱۳۹۷) معتقد است که دستیابی به مرجعیت علمی می‌تواند به موفقیت در عرصه‌های مختلف اقتصادی، پولی، کاری و صنعتی منجر شود. در این راستا، بازار در کشورهای پیشرفته به‌طور قابل توجهی توسعه می‌یابد. بنابراین، تقویت مؤلفه‌های قدرت ملی از طریق علم و فناوری می‌تواند بر مرزهای علم و جهت‌گیری‌های علمی تأثیرگذار باشد (رضایی و فلسفی، ۱۳۹۸: ۱ / ۸۱). در این راستا، برای بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های علمی و دستیابی به مرجعیت علمی، نیازمند یک نظام حکمرانی منسجم و مؤثر هستیم. امیدواریم که با ایجاد همدلی در این حوزه و رسیدن به شاخص‌های مشترک، و با همکاری اساتید و جامعه دانشگاهی، به تدریج و طی فرایندهای علمی، به مرجعیت علمی دست یابیم (زورمند، احمدی و عباسپور، ۱۴۰۲: ۳۰۵).

برای تحقق مرجعیت علمی، کشورهای مختلف راهبردهای گوناگونی را به کار می‌گیرند. در یک تقسیم‌بندی می‌توان از کشورهای پیشرو و کشورهای پیرو در حوزه علم و فناوری و مرجعیت علمی نام برد. کشورهای پیشرو، کشورهایی هستند که به‌عنوان «مرجع علم» در جهان شناخته می‌شوند (قوام‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۸ / ۱۳). مثلاً مرجعیت علمی در نظام آموزشی کشور آمریکا بسیار مورد توجه و تقویت قرار گرفته و به یک نگرش و گرایش نسبتاً پایدار در میان شهروندان تبدیل شده است. به عبارت دیگر، هنگامی که مناقشات علمی رخ می‌دهد، صرف نظر از ویژگی‌های زمینه اجتماعی، قانونی یا اخلاقی آنها، احترام به مرجعیت علمی به‌عنوان یک زمینه ارزشی و یک مولد نظریه قوی و منسجم عمل می‌کند (بروسارد و شاناهان، ۲۰۰۳: ۳ / ۳۰۳). توجه و احترام به مرجعیت علمی توسط گفتمان و ابزارهای عمومی رایج شده و نشان می‌دهد اقدامات و ادعاهای دانشمندان به‌طور قطعی با ویژگی‌های قابل مشاهده جهان طبیعی مرتبط است و همچنین به‌عنوان یک ویژگی اجتماعی درازمدت در نظر گرفته شده که می‌تواند پاسخ‌های شهروندان را به طیفی از مناقشات فنی هدایت کند (هیلگارتن، ۱۹۹۰: ۲۰ / ۵۲۲).

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت، سه گام اصلی پیاده کردن بستر مرجعیت علمی عبارت است از: ۱. آینده‌نگاری و مفهوم‌سازی به همراه مطالعات مقدماتی اولیه؛ ۲. امکان‌سنجی و ترجمان دیدگاه‌ها و رهیافت‌ها در شرایط موجود؛ ۳. حرکت در مسیر مرجعیت علمی که فرایندی زمان‌بر است و نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی و عملیاتی در بسته‌های تحول و نوآوری است (باقری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴ / ۵۲ - ۵۱). بر این اساس مرجعیت علمی یکی از مفاهیم و شاخص‌های توسعه علم و فناوری در سیاست‌های کلان نظام علمی کشور است (احمدی و پرهام، ۱۴۰۳: ۳۹ / ۱۲۲۸ - ۱۲۲۵). مرجعیت علمی به نوعی پیشتازی در عرصه علم و برتری علمی اشاره دارد که باعث می‌شود جویندگان علم به جایگاهی که رتبه مرجعیت علمی دارد، مراجعه کنند (تابان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۲ / ۶۷).

پیشینه پژوهش

از زمانی که مفهوم «مرجعیت علمی» توسط مقام معظم رهبری بیان شده، پژوهشگران، محققان، استادان و متخصصان این حوزه تلاش نموده‌اند و مطالعات متفاوتی را در این زمینه به انجام رسانده‌اند. به‌طور مثال، نتایج پژوهش (بختیاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۰ / ۴۵) نشان داد مؤلفه‌های مرجعیت علمی احصاء شده، سپس با رویکردهای علمی شبکه روابط این مؤلفه‌ها مبتنی بر تجارب ارزنده دانشگاه امام صادق (ع) و خبرگان موضوع کشف شد و نتایج حاصل در قالب مدل مفهومی مرجعیت علمی ارائه گردید. مدل حاصل شده دارای پنج سطح از جمله سطح نهادی، سطح سیستمی، سطح پشتیبانی و ستادی، سطح محصولات و خروجی‌ها و سطح اثرات محیطی می‌باشد که هر کدام از این سطوح دارای مؤلفه‌های مرجعیت علمی دانشگاه است. پژوهش بختیاری و همکاران بر مبنای تجارب دانشگاه امام صادق (ع) و نظرات خبرگان تدوین شده و فاقد تحلیل محتوای مستقیم بیانات مقام معظم رهبری در این زمینه است؛ اما پژوهش حاضر با رویکردی متفاوت، از طریق تحلیل محتوای کیفی بیانات مقام معظم رهبری، به استخراج مضامین کلیدی، سیاست‌ها و راهبردهای اجرایی مورد تأکید ایشان در زمینه مرجعیت علمی پرداخته است. این تمرکز بر گفتمان رهبری و تأکید بر سیاست‌های کلان، پژوهش حاضر را از پیشینه‌های موجود متمایز می‌سازد.

نتایج پژوهش آزادی احمدآبادی (۱۴۰۰: ۴۱ / ۲۴۱) نشان داد، از جمله راهبردهای مشترک اسناد بالادستی در مسیر رسیدن به مرجعیت علمی، ارتقای سطح مطلوب تولید علم، ایجاد کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی و کانون‌های تفکر، ارتقای بهره‌وری منابع انسانی مؤسسات علمی و پژوهشی، استفاده از حداکثر ظرفیت و تجارب نخبگان و دانشمندان در زمینه آموزش و پرورش، اصلاح قوانین و مقررات مربوط به انتقال فناوری، اصلاح برنامه‌ها و روش‌های آموزشی و ارتقای کمی و کیفی مراکز و

فعالیت‌های پژوهشی، ساماندهی و تقویت نظام‌های نظارت، ارزیابی، اعتبارسنجی و رتبه‌بندی در حوزه‌های علم و فناوری، تسهیل دسترسی به اطلاعات و ساماندهی نظام آمار و اطلاعات علمی و پژوهشی دولتی و غیردولتی و غیره است. پژوهش آزادی‌احمدآبادی صرفاً به تحلیل اسناد و سیاست‌های کلان پرداخته و از بررسی مستقیم بیانات مقام معظم رهبری و دیدگاه‌های ایشان در مورد مرجعیت علمی غفلت کرده است. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، به‌طور خاص مضامین و راهبردهای کلیدی مورد تأکید مقام معظم رهبری را استخراج کرده و به ارائه تحلیل عمیق‌تری از گفتمان ایشان در زمینه مرجعیت علمی پرداخته است. از این‌رو، این پژوهش از سایر مطالعات متمایز شده و به ابعاد مغفول در پیشینه پژوهشی توجه کرده است.

نتایج پژوهش کوشازاده و همکاران (۱۳۹۹: ۱ / ۱۰۷) نشان می‌دهد که مدل مرجعیت علمی از پنج بعد زمینه‌ای، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی - ساختاری و سرمایه انسانی تشکیل شده است که بعد زمینه‌ای بالاترین اولویت را دارد. بنابراین، تحقق مرجعیت علمی دانشگاه نیازمند فراهم‌آوری بستر مناسب برای فضای علمی دانشگاه، برنامه‌ریزی دقیق و سازماندهی صحیح امکانات و عوامل زمینه‌ای است. در تبیین یافته‌های این پژوهش، می‌توان گفت که تحقق مرجعیت علمی دانشگاه مستلزم بسترسازی، برنامه‌ریزی استراتژیک، شناسایی و بهره‌برداری از ظرفیت‌ها و استعدادها علمی و همچنین رفع موانع و محدودیت‌ها است. این پژوهش بیشتر به ارائه چارچوب‌های کلی و برنامه‌ریزی راهبردی پرداخته و از بررسی مستقیم نقش گفتمان مقام معظم رهبری در تبیین مفهوم مرجعیت علمی غفلت کرده است. پژوهش حاضر با تمرکز بر تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری، مضامین کلیدی و سیاست‌ها و راهبردهای مورد تأکید ایشان را استخراج کرده و بر نقش این دیدگاه‌ها در جهت‌دهی به سیاست‌های علمی کشور تأکید کرده است. از این‌رو، پژوهش حاضر علاوه بر پوشش ابعاد سیاست‌گذاری، دیدگاه‌های رهبری را به‌عنوان منبعی الهام‌بخش در تدوین راهبردهای علمی کشور مدنظر قرار داده و از سایر پژوهش‌های پیشین متمایز می‌شود.

نتایج پژوهش طاهری (۱۳۹۸: ۱ / ۹۸) نشان داد که مرجعیت علمی به‌عنوان رویکردی اساسی و ابزاری مهم در پیشبرد اهداف عالیه مشخص شده در بیانیه گام دوم انقلاب شناخته می‌شود. این امر می‌تواند به خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی کمک بزرگی کند. بنابراین، ضروری است که با سازوکارهایی مبتنی بر اصول اساسی و دینی، ابتدا به مسئله خودسازی پرداخته و سپس با کمک انسان‌های فرهیخته‌ای که بر پایه اصول اسلامی و معرفتی تربیت شده‌اند، به سمت جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی اسلامی گام برداریم. طاهری در این پژوهش به این نتیجه رسید که اگر می‌خواهیم با

استفاده از معارف اسلامی به قطب علوم کاربردی برسیم و جهت‌گیری علم را مشخص کنیم، به انسان‌شناسی نیاز داریم، زیرا چرخه ساختار وجودی انسان، زمینه‌ساز اصلی برای دستیابی به علمی است که انسان و جامعه را در مسیر رشد قرار دهد. این پژوهش بر لزوم تربیت انسان‌هایی بر پایه اصول اسلامی و معرفتی برای هدایت علم در مسیر تعالی جامعه تأکید دارد. با این حال، پژوهش طاهری بیشتر رویکردی فلسفی و مفهومی به مرجعیت علمی داشته و به بررسی سیاست‌های اجرایی و عملیاتی مورد نیاز برای دستیابی به مرجعیت علمی در سطح کلان نپرداخته است. پژوهش حاضر با تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری، علاوه بر تبیین ابعاد ارزشی و تمدنی مرجعیت علمی، به راهبردهای اجرایی، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان مرتبط با آن نیز توجه کرده و از این رو، ضمن تکمیل پژوهش‌های پیشین، وجه تمایز مشخصی دارد.

لطیفی و همکاران (۱۳۹۷: ۸۶ / ۵) در پژوهش خود به این نتایج دست یافته‌اند که بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، چهارده راهبرد اصلی برای نیل به مرجعیت علمی در چهار دسته مجزا شناسایی شده‌اند. از جمله این راهبردها می‌توان به مواردی چون «وحدت حوزه و دانشگاه»، «نهضت نرم‌افزاری و تولید علم»، «تحول در آموزش و پرورش»، «تحول در نظام تعلیم و تربیت»، «مدیریت نظام‌مند عرصه علمی»، «جذب و حمایت نخبگان»، «اسلامی‌سازی علوم»، «تبادل علمی و دیپلماسی علمی»، «تحول در حوزه علمیه»، «تأسیس دانشگاه اسلامی»، «گفتمان‌سازی علمی»، «آزاداندیشی»، «یادگیری از غرب ولی شاگرد نماندن» و «تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان و تجاری‌سازی علم و فناوری» اشاره کرد. از میان این راهبردها، «وحدت حوزه و دانشگاه»، «نهضت نرم‌افزاری و تولید علم»، «تحول در آموزش و پرورش» و «تحول در نظام تعلیم و تربیت» باید در اولویت اول قرار گیرند. همچنین راهبردهای «مدیریت نظام‌مند عرصه علمی» و «جذب و حمایت نخبگان» باید با توجه به وضعیت کنونی ادامه یابند و در اولویت دوم قرار گیرند، راهبردهای «اسلامی‌سازی علوم» و «تبادل علمی و دیپلماسی علمی» در اولویت سوم قرار دارند و سایر راهبردها در اولویت چهارم جای می‌گیرند. این پژوهش‌ها بیشتر بر جنبه‌های نظری و راهبردی متمرکز بوده‌اند و به‌طور عمده به مشکلات عملیاتی در مسیر رسیدن به مرجعیت علمی در محیط دانشگاهی نپرداخته‌اند. پژوهش حاضر با تحلیل دقیق‌تر مسائل و تحقق این راهبردها، به‌ویژه در بستر دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی، راهکارهای عملیاتی برای دستیابی به مرجعیت علمی را ارائه داده است که می‌تواند به تسهیل فرایندهای اجرایی مرجعیت علمی در این زمینه کمک کند.

تابان و همکاران (۱۳۹۵: ۳ / ۴۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مرجعیت علمی به‌عنوان پدیده‌ای محوری شامل اخلاق‌گرایی، سلامت روحی و روانی، مهارت، نگرش، انگیزش درونی و خلاقیت

فردی است. برای دستیابی به مرجعیت علمی، باید عوامل علی اثرگذار مانند نظام انگیزش و پاداش، شایسته‌سالاری و فضای آزاداندیشی را مورد توجه قرار داد. بنابراین، با توجه به نتایج این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که مرجعیت علمی هم تلاشی گروهی و هم فردی است. فرد باید در عرصه‌های مختلف دارای شایستگی‌ها و ویژگی‌های ممتاز باشد تا علاوه بر رفع نیازهای خود و رسیدن به کمال و شکوفایی، در جهت حل مسائل و مشکلات جامعه نیز گام بردارد. پژوهش تابان و همکاران بیشتر بر ابعاد فردی و انگیزشی مرجعیت علمی متمرکز بوده و کمتر به ابعاد کلان‌تر مانند سیاست‌گذاری‌های علمی، ساختارهای نهادی و الزامات اجرایی در مسیر دستیابی به مرجعیت علمی پرداخته است. پژوهش حاضر با بررسی دقیق بیانات مقام معظم رهبری، علاوه بر در نظر گرفتن ابعاد فردی، به الزامات سیستمی و سیاستی نیز توجه کرده و با ارائه راهبردهای مشخص، به تکمیل خلاهای پژوهش‌های پیشین کمک می‌کند.

نتایج پژوهش قوام‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴: ۶۸ / ۵) نشان می‌دهد که حرکت به سمت مرجعیت علمی، فرایندی است که پیامدهایی چون پیشرفت همه‌جانبه کشور، ثروت‌آفرینی و رشد اقتصادی، اقتدار ملی، عزت ملی و تشکیل تمدن اسلامی را برای نظام جمهوری اسلامی به همراه دارد. یافته‌های این مطالعه نشان‌دهنده تأثیر گسترده و پیچیده مرجعیت علمی در دستیابی به قله‌های پیشرفت و توسعه کشور در حوزه‌های مختلف است. نتایج حاصل از تحلیل این الگو، به‌وضوح نشان می‌دهد که در این برهه حساس زمانی، دانشمندان و متخصصان کشور عزیزمان ایران باید فرصت را مغتنم شمرده، با بهره‌گیری از قوه الهی و جهاد علمی بی‌وقفه، کشورمان را به قله‌های علم و معرفت برسانند. این مطالعه با تأکید بر اهمیت حرکت به سمت مرجعیت علمی، به پیامدهای مثبت آن اشاره کرده، اما کمتر به راهکارهای عملی و سیاست‌های اجرایی برای تحقق این هدف پرداخته است. همچنین، این پژوهش از دیدگاه راهبردی، چالش‌ها و موانع احتمالی در مسیر مرجعیت علمی را به‌طور دقیق مورد بررسی قرار نداده است. پژوهش حاضر با تحلیل بیانات مقام معظم رهبری، علاوه بر اشاره به پیامدها، به ارائه راهبردهای عملیاتی برای دستیابی به مرجعیت علمی پرداخته و فرایندها و موانع موجود را نیز مورد توجه قرار داده است.

علاوه بر این، نتایج پژوهش لیندهالت (۲۰۱۹: ۹ / ۶) در خصوص مرجعیت علمی در پژوهش نشان داد که پژوهش‌های عمل‌نگر و مشارکتی نسبت به روش‌های سنتی علوم، چشم‌انداز وسیع‌تری از هدف و اعتبار را ارائه می‌دهند. این پژوهش بر نقش مدیریت منابع انسانی در مرجعیت علمی تأکید نمود و نشان داد که در مدل کسب مرجعیت علمی، مؤلفه‌های نظام مدیریت منابع انسانی بر بسترشناسی و ظرفیت‌سازی دانش تأثیرگذار هستند. همچنین، نتایج پژوهش اولزوسکی و بدنارسکا (۲۰۱۸: ۱۷ / ۱) نشان داد که مؤلفه‌های نظام مدیریت منابع انسانی بر بسترشناسی و ظرفیت‌سازی دانش در کسب

مرجعیت علمی تأثیرگذارند. به نظر می‌رسد با توجه به نتایج و شواهد مربوط به میزان توجه به مرجعیت علمی، از جمله تعداد مقالات منتشرشده در مجلات معتبر، افزایش تعداد دانشمندان یک درصد و دو درصد در جهان، افزایش نمایه‌شدن تعداد مجلات کشور در پایگاه‌های اسکوپوس و دواج و همچنین تعداد مقالات علمی کشور در پایگاه «WOS»، نتایج ارائه‌شده تأیید می‌شود. پژوهش‌های آینده‌ها و همچنین پژوهش‌های اولزوسکی و بدنارسکا به بررسی نقش نظام مدیریت منابع انسانی در مرجعیت علمی پرداخته‌اند و بر اهمیت بسترشناسی و ظرفیت‌سازی دانش در این حوزه تأکید کرده‌اند. با این حال، این پژوهش‌ها بیشتر بر جنبه‌های مدیریتی و ساختاری متمرکز بوده و به تحلیل سایر جنبه‌های تأثیرگذار در زمینه مرجعیت علمی پرداخته‌اند. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، به‌طور خاص، مضامین و مؤلفه‌های کلیدی مورد تأکید مقام معظم رهبری را استخراج کرده و به ارائه راهبردهای اجرایی در این زمینه پرداخته است. در نتیجه، این پژوهش ضمن توجه به ابعاد مدیریتی، نگاه عمیق‌تری به سیاست‌گذاری کلان علمی در چارچوب گفتمان مقام معظم رهبری دارد و از این منظر، شکاف موجود در پیشینه را پوشش می‌دهد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی و بر مبنای الگوی گرانه‌هایم و لوندمن^۱، ۲۰۰۴، برای گردآوری، ترکیب و تحلیل اسناد مرتبط با مفهوم مرجعیت علمی از منظر مقام معظم رهبری استفاده شده است. تحلیل محتوای کیفی، روشی معتبر برای استخراج یافته‌های پایدار از داده‌های متنی، با هدف تولید دانش، ارائه ایده‌های نو، بیان واقعیت‌ها و تدوین راهنماهای عملی محسوب می‌شود. این روش با فشرده‌سازی داده‌ها و ارائه توصیف جامع از پدیده‌های مورد بررسی، به شناسایی مفاهیم و طبقات معنادار مرتبط با موضوع پژوهش می‌پردازد و در نهایت به ساخت مدل‌های مفهومی یا دسته‌بندی‌های نظام‌مند منجر می‌شود (الو و کینگاس^۲، ۲۰۰۸: ۱۱۵ - ۱۰۷). روش گرانه‌هایم و لوندمن (۲۰۰۴) یکی از شیوه‌های شناخته‌شده تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی است که با هدف کشف معانی آشکار و نهفته در داده‌های متنی طراحی شده است. در این روش، تحلیلگر ابتدا با مطالعه مکرر متون، واحدهای معنایی (جملات یا بندهای معنادار) را استخراج می‌کند، سپس این واحدها را کدگذاری کرده و کدهای مشابه را در قالب طبقات فرعی گروه‌بندی می‌کند. در مرحله بعد، طبقات فرعی به مضامین کلی‌تر تلفیق شده و ساختار معنایی داده‌ها آشکار می‌شود. این روش، تفسیر نظام‌مندی از محتوای آشکار و ضمنی متن

1. Graneheim & Lundman.

2. Elo & kynga.

ارائه می‌دهد. فرایند تحلیل داده‌ها در این مطالعه مطابق با الگوی گرانهایم و لوندمن شامل مراحل زیر بود: مطالعه مکرر متون برای درک کلی محتوا، استخراج واحدهای معنایی، کدگذاری باز، تشکیل طبقات فرعی، و در نهایت استخراج مضامین کلی. این فرایند به صورت استقرایی، بدون اتکا به پیش‌فرض‌های نظری قبلی، انجام شد و کشف ساختارهای معنایی نهفته در داده‌ها را هدف قرار داد. به‌طورکلی، تحلیل محتوای کیفی - استقرایی، شیوه‌ای نظام‌مند برای تحلیل پیام‌های متنی، شفاهی، صوتی و تصویری به شمار می‌آید (کول،^۱ ۱۹۸۸، به نقل از مؤمنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۹). این روش نخستین بار در قرن نوزدهم برای تحلیل محتوای فرهنگی نظیر سرودها، روزنامه‌ها، مجلات، تبلیغات و سخنرانی‌های سیاسی به کار گرفته شد (هارود و گری، ۲۰۰۳؛ نقل از همان: ۱۸۹). در این رویکرد، پژوهشگر با مشاهده دقیق و نظام‌مند متغیرها و مفاهیم، به استخراج یافته‌های معنادار پرداخته و به درکی عمیق از ساختارهای پنهان در داده‌ها دست می‌یابد.

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی اسناد موجود در زمینه مرجعیت علمی از منظر مقام معظم رهبری از سال ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲ بوده است. به دلیل گستردگی جامعه آماری، برای انتخاب نمونه‌های مورد نظر از چارچوب نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است که یکی از شیوه‌های مناسب برای پژوهش‌های کیفی می‌باشد. نمونه‌گیری از سخنرانی‌ها و مقالات منتشرشده‌ای صورت گرفته که از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی مانند پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، پایگاه نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، پایگاه‌های علمی کشور، و بانک‌های اطلاعاتی علمی مختلف از جمله پایگاه مرکز اسناد و مدارک علمی ایران، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه بانک اطلاعات نشریات کشور و سایت مگ ایران، گوگل اسکولار، و کتابخانه ملی انجام شده است. کلیدواژه‌های جست‌وجو شامل اصطلاحات «مرجعیت علمی»، «علم نافع»، «تولید علم»، «تربیت عالم» و «جهت‌دهی به علم و عالم» بوده است. از این جست‌وجوها، ۷۴ سخنرانی و مقاله منتشر شده با موضوع مرجعیت علمی به دست آمد. از این تعداد، ۳۰ سخنرانی از مقام معظم رهبری در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲ به‌عنوان نمونه‌های مطالعاتی انتخاب شده‌اند. در این پژوهش شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها، تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی و بر مبنای الگوی گرانهایم و لوندمن بود. روش تحلیل محتوا با وزن دادن و ارزش‌بخشی به بخش‌های ذهنی تحلیل که قابل اندازه‌گیری نیستند، می‌کوشد به تفسیر داده‌ها دست یابد. این روش به‌ویژه برای بررسی متون، اخبار، تصاویر و فیلم‌ها به کار می‌رود (منطقی، ۱۳۸۸: ۲۹ / ۶۰). بر خلاف تحلیل محتوای

کمی که بیشتر بر ظاهر محتوا، فراوانی آن و قابلیت کمی کردن آن تأکید دارد، در تحلیل محتوای کیفی - استقرایی بر مبنای الگوی گرانهایم و لوندمن، بیشتر به مضامین نهان متن، مصاحبه‌ها و اسناد مکتوب توجه می‌شود و هدف اصلی، استنباط و استخراج معنا از این داده‌هاست. این نوع تحلیل با واکاوی مفاهیم، اصطلاحات، و روابط میان آنها، سعی در استنباط و آشکار ساختن الگوهای نهان در مصاحبه‌ها، مشاهدات و اسناد مکتوب دارد و می‌توان هر نوع محتوای ارتباطی (سخنرانی، متن‌های کتاب و مقالات، روزنامه‌ها، تصاویر، مصاحبه‌ها، سایت و غیره) که طبقه‌بندی شده باشد، را مورد تحلیل قرار داد (مؤمنی راد و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴ / ۱۹۴). پس از شناسایی مستندات، مرحله غربالگری انجام شد و سخنرانی‌هایی که شرایط لازم برای ورود به تحلیل محتوا را نداشتند، حذف گردیدند. در این مرحله، ابتدا تمامی سخنرانی‌های تکراری و غیرمرتبط کنار گذاشته شدند. پس از این اقدام، تعداد سخنرانی‌ها به ۳۰ مورد کاهش یافت. واحد تحلیل در این مطالعه شامل همین ۳۰ سخنرانی منتشرشده با موضوع مرجعیت علمی بود که پس از ذخیره‌سازی، چندین بار مورد بررسی قرار گرفتند. در این فرایند، واحدهای معنی از بیانات و متن سخنرانی‌ها به صورت جملات یا پاراگراف‌ها استخراج شده و کدهای اولیه یا کدهای باز از آنها به دست آمد. در نهایت، طبقات اصلی و تم‌ها (درونمایه‌ها) استخراج گردید. این فرایند با اضافه شدن هر سخنرانی تکرار شد و کدها و طبقات مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفتند. برای تضمین معیار مقبولیت یا همان اعتبار محتوایی، تمامی سخنرانی‌ها و مقالات چندین بار مورد بررسی و واکاوی قرار گرفتند تا اطمینان حاصل شود که مفاهیم و مضامین استخراج‌شده به درستی و دقت کامل بازتاب‌دهنده دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در زمینه مرجعیت علمی هستند. این فرایند به صورت استقرایی انجام شد و از کدگذاری باز برای استخراج مفاهیم و تم‌های اصلی استفاده گردید. در این راستا، اعتبار یافته‌ها با بازنگری مستمر و تحلیل دقیق داده‌ها از طریق چندین دور ارزیابی تقویت شد تا از هرگونه تحریف یا تفسیری که ممکن است به خطا منجر شود، جلوگیری گردد. برای کنترل عینیت یا پایایی یافته‌ها، فرایند تحلیل داده‌ها به‌طور مداوم و تکراری انجام شد. هر سخنرانی و مقاله به‌طور دقیق بررسی می‌شد و کدها و طبقات استخراج‌شده در طول زمان بازبینی و اصلاح می‌گردید. این فرایند باعث شد که نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل محتوای کیفی، پایدار و قابل اطمینان باشند و تحلیل‌ها به‌طور عینی و بدون سوگیری به نتیجه برسند. به این ترتیب، عینیت یافته‌ها از طریق استفاده از روش‌های مستند و پایدار در تحلیل داده‌ها حفظ گردید. برای تضمین دقت و امانت‌داری در فرایند کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها، از چک‌لیست استفاده شد تا صحت و دقت در کدگذاری مفاهیم و دسته‌بندی‌های به‌دست‌آمده از سخنرانی‌ها تضمین گردد.

یافته‌ها

این پژوهش با هدف درک منطق درونی و معناکاوی بیانات مقام معظم رهبری در خصوص تبیین مفهوم مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری، در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲ انجام شده است. فرایند تجزیه و تحلیل به‌طور مداوم و همزمان با اضافه شدن هر سخنرانی و بیانیه جدید، تکرار گردید و کدها، طبقات و مقوله‌های فرعی به‌طور مستمر اصلاح شدند. یافته‌های نهایی پژوهش شامل تم‌ها (درونمایه‌ها) یا طبقات اصلی بودند که هرکدام شامل طبقات فرعی متعددی می‌باشند. در مجموع، تفکیک موضوعی طبقات اصلی و فرعی مرجعیت علمی، طبق جداول زیر ارائه می‌شود:

جدول ۱: یافته‌های تحلیل محتوای کیفی - استقرایی مؤلفه‌ها و مقوله‌های منظومه فکری بیانات رهبری در خصوص طبقه اصلی «تولید و توسعه علم نافع (تولید علم)» بر اساس تقویم زمانی در تبیین مفهوم مرجعیت علمی

ردیف	سال	مناسبت سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی، تم تولید و توسعه علم نافع	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
۱	۱۳۸۷/۲/۱۷	بیانات در دیدار نخبگان و فرهیختگان استان فارس	خودباوری جوانان در مسیر پیشرفت علمی و فناوری	- توسعه ذهنیت و تمرکز بر توسعه اقتصاد دانش‌بنیان - پذیرفتن جوانان به‌عنوان موتور محرک تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی - تزریق روحیه امید به جوانان نسبت به آینده
۲	۱۳۹۱/۷/۲۳	بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی	تقویت مرجعیت علمی زبان فارسی در عرصه جهانی	- نیاز به یادگیری زبان فارسی برای جوینده دانش و طالب علم - رایج شدن زبان علمی فارسی به جای زبان انگلیسی - برنامه‌ریزی علمی برای پنجاه سال آینده، سبب می‌شود پنجاه سال بعد، کشور یکی از مراجع عمده و درجه اول دنیا باشد. - اگر در اکناف علم یک پژوهشگر، یک دانشمند بخواهد به فلان نظریه علمی یا نظریه فلسفی دست پیدا کند، ناچار باشد زبان فارسی را یاد بگیرد.
۳	۱۳۸۶/۷/۹	بیانات در دیدار اساتید و رؤسای	تبیین و ترسیم چشم‌انداز بلندمدت	- تهیه نقشه جامع علمی کشور برای تحقق سند چشم‌انداز و دستیابی به مرجعیت

ردیف	سال	مناسبت سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی، تم تولید و توسعه علم نافع	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
		دانشگاه‌ها	علمی و فناوریانه	علمی - اجرایی کردن اهداف و شعارها توسط نقشه جامع علمی به صورت یک گفتمان - به حساب آوردن سند چشم‌انداز به عنوان یک دستورالعمل و ارائه راهکار برای جزء جزء آن
۴	۱۳۸۹/۵/۳۱	بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور	دستیابی به عزت ملی و اقتدار علمی پایدار	- جریان سازی و نواندیشی علمی - ایجاد شبکه نظارت پیشرفت علم و فناوری - هوشمندسازی مراکز نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت - تبدیل نقشه جامع علمی به صدها پروژه علمی - سپردن پروژه‌ها به پیمانکاران امینی همچون دانشگاه‌ها و اساتید و مراکز تحقیقاتی دانشگاه‌ها - درگیر کردن استاد، دانشجو و محققین برای پیشرفت علمی کشور
۵	۱۳۹۱/۹/۲۱	بیانات در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی	غلبه بر دشمنان با اتکای به پیشرفت علمی و فناوری	- دور زدن تحریم‌ها - تسلط جوامع اسلامی بر دنیا - افزایش شتاب تولید علم در جوامع اسلامی - توجه به سرمایه انسانی، رؤیت پذیری و مولدسازی دارایی‌ها
۶	۱۳۹۱/۷/۲۲	بیانات در اجتماع مردم اسفراین	حفظ و ترویج هویت ایرانی در فرایند جهانی شدن	- ارتقای جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری - پیشرو بودن کشور در ابعاد مختلف علم، صنعت، تمدن و فرهنگ - باورمندی به منابع سرمایه انسانی داخلی

ردیف	سال	مناسبت سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی، تم تولید و توسعه علم نافع	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
				<ul style="list-style-type: none"> - قانع نبودن به پیشرفت‌های سطحی - نجات از حقارت علمی - تمرکز کردن تا رسیدن به قله‌های رفیع علمی
۷	۱۳۹۲/۷/۱۷	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در هفتمین همایش ملی نخبگان جوان	شکستن مرزهای دانش و توسعه مرزهای علم	<ul style="list-style-type: none"> - مرجع علمی شدن مراکز علمی کشور برای دنیا - شتاب رشد و توسعه علمی در منطقه و جهان - جذب و به‌کارگیری نیروی مستعد و با انگیزه
۸	۱۳۹۳/۶/۲۹	ابلاغ سیاست‌های کلی علم و فناوری	دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته و راهبردی	<ul style="list-style-type: none"> - تولید و توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی - توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی - تقویت جایگاه و منزلت علم - اصلاح و بازنگری متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی - ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیتهای پژوهشی مربوط - سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مسنجم
۹	۱۳۹۵/۷/۱۰	بیانات در دیدار جوانان خراسان	ترویج سبک زندگی اسلامی برای تحقق تمدن نوین اسلامی	<ul style="list-style-type: none"> - تبیین و شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی - تربیت معنوی دانشجویان - نهادینه کردن هویت اجتماعی - اسلامی دانشجویان - توجه و تأکید بر علوم انسانی اسلامی
۱۰	۱۳۹۷/۲/۳۰	بیانات در دیدار جمعی از استادان و نخبگان و پژوهشگران دانشگاه	هدفمندی تحقیقات علمی در راستای نیازهای کشور	<ul style="list-style-type: none"> - همگام بودن رشد کمی و کیفی تحقیقات - حضور در جمع سرآمدان علم و فناوری - حل مسائل کنونی و آینده کشور با تحقیقات هدفمند - تحقق یافتن نقشه جامع علمی کشور توسط مراکز آموزش عالی

ردیف	سال	مناسبت سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی، تم تولید و توسعه علم نافع	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
۱۱	۱۳۹۷/۱۱/۲۲	بیانه گام دوم انقلاب	ایجاد و توسعه زیرساخت‌های حیاتی، به‌ویژه اقتصادی و عمرانی	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و گسترش فرهنگ نوآوری و فناوری - توسعه صادرات محصولات فناور و دانش‌بنیان - تبدیل صنعت مونتاژ به فناوری بومی - توسعه اقتصاد دانش‌بنیان - توسعه زیرساخت‌های فیزیکی پارک‌های علم و فناوری

جدول ۲: یافته‌های تحلیل محتوای مؤلفه‌ها و مقوله‌های منظومه فکری بیانات رهبری در خصوص طبقه اصلی «شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی (تربیت عالم)» بر اساس تقویم زمانی در تبیین مفهوم مرجعیت علمی

ردیف	سال	مناسبت سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی (تربیت عالم)	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
۱	۱۳۹۸/۵/۱۶	بیانات رهبری در دیدار جمعی از نخبگان جوان و استعدادهای برتر علمی	رشد، شکوفایی و توسعه استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی و تعالی نخبگی	<ul style="list-style-type: none"> - تداوم تلاش نخبه‌پروری - رشد و توسعه استعدادهای جوانان - حذف محفوظات ناکارآمد از ذهن جوانان - هویت‌بخشی به جوان ایرانی با علم نافع - تشویق به علم‌آموزی - نگاه عمیق، ژرف‌اندیشانه و انقلابی - نخبگان به مسائل کشور - تدوین سند راهبردی امور نخبگان - پررنگ کردن نقش بانوان در موفقیت‌های علمی کشور - تزریق روحیه امید و انگیزه به نخبگان کشوری - تأکید بر عملکرد خوب و مؤثر

ردیف	سال	مناسبات سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی (تربیت عالم)	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
				<p>مسئولین در برخورد با نخبگان</p> <p>- به فعالیت درآوردن چرخه علم و فناوری</p> <p>- ترویج و تبلیغ محصولات شرکت‌های دانش‌بنیان</p> <p>- نهادینه کردن هویت اجتماعی نخبگان.</p>
۲	۱۴۰۱/۷/۲۷	بیانات رهبری در دیدار جمعی از نخبگان و استعداد‌های برتر علمی	توجه به سرمایه‌های انسانی کشور به‌عنوان عامل اصلی پیشرفت علمی	<p>- تکریم دارنده علم (بهترین مشوق برای گسترش علم).</p> <p>- به فعلیت رساندن استعدادها و ظرفیت‌های نیروی مستعد</p> <p>- حذف موانع و جلوگیری از سنگ اندازی بر سر راه نخبگان</p> <p>- جذب افراد مستعد و بانگیزه</p>

جدول ۳: یافته‌های تحلیل محتوای مؤلفه‌ها و مقوله‌های منظومه فکری بیانات رهبری در خصوص طبقه اصلی «ارتقای بهره‌وری نظام آموزش عالی (جهت‌دهی به علم و عالم)» بر اساس تقویم زمانی در تبیین مفهوم مرجعیت علمی

ردیف	سال	مناسبات سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی ارتقای بهره‌وری نظام آموزش عالی	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
۱	۱۳۹۷/۳/۲۰	بیانات رهبر معظم انقلاب با استادان و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها	نقش اساتید در پرورش قوه عاقله و اندیشه‌ورزی دانشجویان	<p>- درگیر شدن دانشگاه و اعضای هیئت علمی با مسائل کشور</p> <p>- تسریع حل مسئله آسیب‌های اجتماعی توسط دانشگاه و اعضای هیئت علمی</p> <p>- رسیدن به اوج مرجعیت علمی و حضور در جمع سرآمدان جهان علم با هدفمندی تحقیقات دانشگاهی</p> <p>- تکیه نکردن به تولید مقاله کمی</p>

ردیف	سال	مناسبات سخنرانی	مقوله‌های فرعی یا طبقات فرعی ارتقای بهره‌وری نظام آموزش عالی	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
				- تأکید بر تربیت همه‌جانبه دانشجویان توسط اساتید
۲	۱۳۸۵/۷/۱۳	بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار استادان و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها	ارتقای کارآمدی نظام مدیریت دانشگاهی	- ضرورت نیاز به مدیریت صحیح برای ایجاد فضای پرنشاط علمی در مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی - پرهیز از معیارهای غیرعلمی و شخصی در انتخاب مدیران - استفاده از زبان تشویق و امید در برخورد با جامعه دانشگاهی - داشتن شجاعت علمی در تمامی بخش‌ها

جدول ۴: خلاصه روند استقرایی سایر یافته‌های کلی تحلیل محتوای موضوعی مؤلفه‌ها و مقوله‌های منظومه فکری بیانات مقام معظم رهبری در تبیین تم اصلی مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری در سال‌های اخیر

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته‌شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
مرجعیت علمی مرجعیت علمی	شکوفایی استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی	- شناسایی و پرورش استعدادهای برتر علمی - تقویت روحیه خودباوری علمی در جوانان - ایجاد فرصت‌های عادلانه برای مشارکت علمی جوانان - حمایت نهادی و مالی از فعالیت‌های علمی نخبگان جوان - نقش جوانان در تحقق مرجعیت علمی کشور	جوان‌های ما استعداد علمی دارند؛ بایستی این استعدادها شناسایی شوند، رشد پیدا کنند و در خدمت علم و تحقیق قرار بگیرند (بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۸۳/۸/۸). جوان امروز باید احساس کند می‌تواند قله‌های علم را فتح کند و پرچم پیشرفت را در دنیا برافرازد (بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی، ۱۳۸۹/۷/۲۸). اگر ما بتوانیم استعدادهای علمی جوانان را در کشور به کار بگیریم، به‌زودی جزو مراکز مهم علمی جهان خواهیم شد (بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان)

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته‌شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
			دانشگاه شیراز، ۱۳۸۷/۲/۱۱). هر جا که علم در ایران پیشرفت کرده، نقش جوان‌ها در آن بارز و برجسته بوده است (بیانات در دیدار نخبگان علمی و پژوهشگران جوان، ۱۳۹۰/۸/۱۱).
	فعال‌سازی و شکوفاسازی ظرفیت‌های علمی کشور	<ul style="list-style-type: none"> - جریان‌سازی علمی - شکستن مرزهای علم - جذب نیروهای تخصصی - استفاده از ظرفیت نیروی علمی داخلی - هماهنگ‌سازی دستگاه‌های علمی - تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی - ایجاد رقابت سازنده و قوی در نوآوری علمی - ایجاد رقابت بین اساتید، نخبگان و دانشگاه‌های کشور - وجود دستگاه‌های ناظر بر مراکز علمی - استفاده از ظرفیت کشور در جهت پیشبرد علم - استفاده از تجربیات علمی - عبرت‌آموزی از گذشته 	<p>علم نافع، آن [علمی] است که ما را به اهدافمان نزدیک کند، حرکت ما را آسان کند، ما را پیش ببرد؛ علم نافع این است. آن چیزهایی که در ما روحیه حرکت ایجاد می‌کند، ما را شکوفا می‌کند، ظرفیت‌های ما را به فعلیت می‌رساند، اینها علم نافع است. البته یکی از علوم نافع، آگاهی از تجربه‌های ملی و افتخارات کشور و عبرت‌ها و درس‌های تاریخ است که این هم جزو علوم نافع است. علم نافع آن چیزی است که ظرفیت‌های ما را شکوفا بکند (بیانات رهبری در دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۷/۲/۱۹).</p>
	تعلیم و گسترش دانش سودمند، نافع و مسئله‌محور	<ul style="list-style-type: none"> - مدیریت، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری و ارتقای مستمر شاخص‌ها - روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور با توجه به تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان - انتقال آموزش مهارت‌محور - کاربرد علم در جهت بهبود 	<p>در تعلیم و تربیت کشور، علم سودمند، دانش سودمند باید تعقیب بشود. اینکه شما [فرهنگیان] می‌گویید «آموزش و پرورش اصلاح باید گردد»، یکی از مواد مهم اصلاحی، همین است که دانشی که در اینجا تعلیم داده می‌شود، دانش سودمند باشد (بیانات رهبری در دیدار با فرهنگیان، ۱۳۹۷).</p>

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
		<p>زندگی جامعه</p> <p>- تسهیل حرکت جامعه در جهت کسب علم</p> <p>- افزایش درصد تولید علم سودمند</p> <p>- بالا بردن بهره‌وری تحقیقات</p> <p>- ترویج مهارت نرم در نظام آموزشی</p> <p>- همگامی تعلیم با تربیت</p> <p>- استفاده حداکثری از منافع علم</p> <p>- حذف دانش‌های بی‌فایده در نظام آموزشی</p> <p>- دوری از علم مضر</p>	<p>علم، یعنی رفتن به سمت یک واقعیت، یک واقعیتی را کشف کردن و آن را دانستن. البته در این زمینه ایدئولوژی معنی ندارد؛ اما اینکه ما دنبال کدام واقعیت برویم، دنبال کدام واقعیت نرویم، اینجا فکر و عقیده و ایدئولوژی - به قول فرنگی‌مآب‌ها - دخالت دارد. ما دنبال این علم نمی‌خواهیم برویم؛ این علم، علم مضر است. این علم را انتخاب می‌کنیم، چون علم نافع است؛ علم نافع داریم، علم مضر داریم. بنابراین حتی در قضیه علم هم تفکر، اعتقاد، عقیده و به تعبیر فرنگی‌مآب‌ها ایدئولوژی، مؤثر است (بیانات رهبری در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴).</p>
هدایت هدفمند تحقیقات و سیاست‌گذاری پژوهشی		<p>- نیازسنجی و سیاستگذاری علمی</p> <p>- وجود نظام جامع پژوهش</p> <p>- وجود شبکه پژوهشگران تخصصی در سطح کشور</p> <p>- کارآمدی شیوه تأمین و تخصیص منابع مالی پژوهش</p> <p>- هدفمند و مسئله‌محور کردن تحقیقات تحصیلات تکمیلی</p> <p>- انجام تحقیقات کیفی</p> <p>- رشد شاخص‌های کیفی تحقیقات</p> <p>- رشد مقالات و کتب</p> <p>- مفید و مؤثر نبودن مقالات دانشگاهی</p> <p>- نافع نبودن تحقیقات علمی</p> <p>- گسترش فرهنگ نوآوری</p> <p>- هدایت پایان‌نامه‌های حوزوی و</p>	<p>به من گزارش می‌دهند که بسیاری از همین مقالاتی که گفته شد [مقالات دانشگاهی] به درد کشور نمی‌خورد؛ یعنی مقاله‌نویس، کار تحقیقی‌ای انجام داده، اما مفید برای کشور نیست؛ یا مفید برای هیچ‌کس نیست، یا مفید برای آن شرکت خارجی‌ای است که به‌نحوی سفارش‌دهنده این مقاله است؛ شاید خود صاحب مقاله هم نداند که سفارش‌دهنده این مقاله کیست! به نفع او است. این فایده ندارد. حتی پایان‌نامه‌های دکتری، به من این‌جور گزارش کرده‌اند که با نگاه خوش‌بینانه، ده درصد پایان‌نامه‌های دکتری به درد مسائل کشور می‌خورد. خب پایان‌نامه دکتری یک ذخیره است، یک گنج است؛ پایان‌نامه‌های دانشجویان</p>

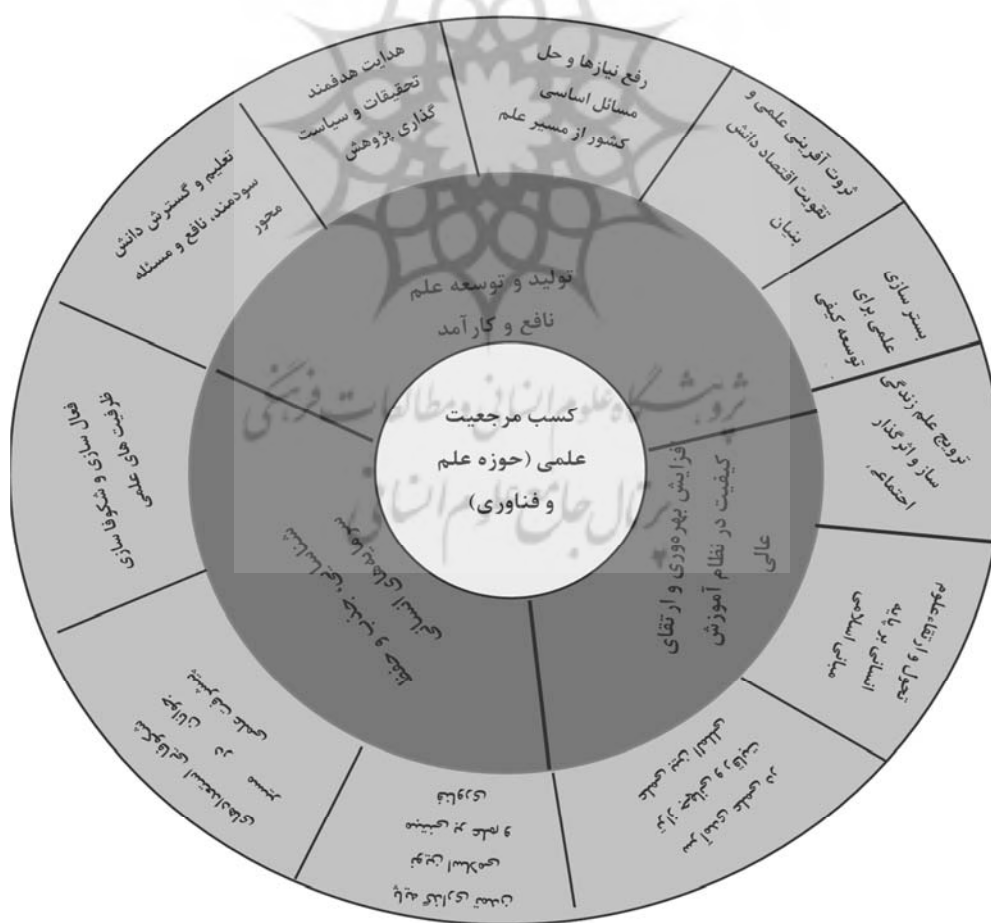
تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته‌شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
		دانشگاهی به سمت گمانه‌زنی در تولید علوم انسانی جدید	واقعاً یک گنجینه و یک ذخیره است برای کشور. موضوع این پایان‌نامه چه باشد که برای کشور مفید باشد؟ (بیانات رهبری در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری ۱۳۹۴/۸/۲۰).
	رفع نیازها و حل مسائل اساسی کشور از مسیر علم	<ul style="list-style-type: none"> - نیازسنجی و سیاست‌گذاری علمی - تبیین نیازهای کشور برای جامعه علمی - پاسخ به نیازهای کشور - حمایت از تأسیس و توسعه شهرک‌ها و پارک‌های علم و فناوری - هدفمند کردن تحقیقات تحصیلات تکمیلی - ارتباط تحقیقات با مسائل کشور - درگیری دانشگاه‌ها و دانشجویان با مسائل کشور - دانش کاربردی - رفع نیازهای مادی و معنوی جامعه - حل مسائل کشور - ارتباط تحقیقات با مسائل کشور - آینده‌پژوهی تحقیقات دانشگاهی - انجام تحقیقات هدفمند و کاربردی - محسوس شدن فواید علم برای مردم 	<p>اگر این نفتی که ما داریم، ما نداریم [بلکه] آنها [غربی‌ها] داشتند و به نفت احتیاج داشتیم، نفت را به ما بطری‌بطری می‌فروختند. آن روزی که ما به انرژی هسته‌ای نیاز پیدا کنیم، به خاطر نبودن نفت یا یک مشکلی در نفت؛ فرض کنید مثلاً قیمت نفت آن قدر ارزان بشود که به تولیدش و به زحمت هزینه تولیدش نمی‌ارزد، آنجا انسان چه کار می‌کند؟ از نفت چشم می‌پوشد. در یک چنین مواقعی ما احتیاج داریم به انرژی هسته‌ای. از کجا بیاوریم؟ چه کسی به ما بدهد؟ این ممکن است ده سال دیگر، پنج سال دیگر، پانزده سال دیگر پیش بیاید؛ این را باید از حالا به فکر بود (بیانات رهبری در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ۱۳۹۴).</p>
	ثروت‌آفرینی علمی و تقویت اقتصاد	<ul style="list-style-type: none"> - تجاری‌سازی دستاوردها - تولید محصولات فناوری نانو - ایجاد زیرساخت‌های علم و 	علم باید بتواند زندگی مردم را آباد کند، اقتصاد کشور را شکوفا کند، رفاه ایجاد کند؛ این علم است که می‌تواند قدرت

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
	دانش بنیان	فناوری - بومی سازی رشته های مختلف علمی - توسعه فناوری های راهبردی - کارآفرینی علمی - استقلال اقتصادی از مسیر علم	ملی را بالا ببرد (بیانات در دیدار نخبگان علمی، ۱۳۹۳). دانشگاه ها باید درگیر مسائل کشور باشند. هدف از علم این است که نفع برساند. باید علم برای مردم نافع باشد؛ از برکات آن علم بایستی استفاده کنند. «علم باید بتواند تولید ثروت کند». «اقتصاد دانش بنیان یعنی استفاده از علم برای خلق ثروت ملی» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه ها، ۱۳۹۰).
	بستر سازی علمی برای توسعه کیفی کشور	- طراحی رویکرد جامع و راهبردی توسعه کیفی کشور - طراحی نقشه منسجم پیشرفت علمی کشور - اجرایی سازی نقشه جامع علمی کشور - رشد و توسعه سرمایه انسانی - ساختار حکمرانی مناسب نخبه پروری - ترویج فرهنگ خودباوری علمی - ارتقای رتبه و جایگاه دانشگاه ها - توزیع عادلانه فرصت ها، امکانات تحصیلی و تحقیق در آموزش عالی در سراسر کشور - انجام تحقیقات عمیق، کاربردی و بلندمدت - وابسته نبودن به اقتصاد نفت - توسعه ارتباط بین دانشگاه و صنعت - کشف و آموزش مبانی بنیادی	علم، پایه پیشرفت همه جانبه یک کشور است. تولید علم، عبور از مرزهای دانش است. شکل گیری چرخه علمی یکی از اصلی ترین پایه های ساخت مستحکم درونی کشور است (گزیده بیانات؛ بیست آسیب و تهدید در مسیر پیشرفت علمی، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴). تحصیل علم و خود علم و تأثیر آن در آینده کشور، یک نقطه برجسته و اساسی برای نظام جمهوری اسلامی است (بیانات در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۵/۶/۲۵). کارهای مهمی وجود دارد که سود نقد ندارد، دستاورد نزدیک ندارد، اما جاذبه و بستر پیشرفت علمی کشور است؛ یعنی بایستی به دانشمندان این فرصت را داد، این اجازه را داد که بلندپروازی کند؛ در مسائل علمی، تحقیقات عمیق و بنیانی برایش مطرح باشد و آنها را دنبال بکند. بنابراین دو جریان وجود دارد، یعنی علم

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته‌شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
		علوم انسانی با هدف زمینه‌سازی برای نقد آنها - اصل قرار دادن فهم‌گرایی به جای حافظه‌گرایی در نظام آموزشی - تقویت روحیه بلندپروازی در دانشمندان - قطب اول شدن علم در خاورمیانه - بسترسازی پیشرفت تعالی علم - جلوگیری از مهاجرت نخبگان	نافع که ما می‌گوییم، صرفاً دانشی نیست که جنبه کاربردی نقد دارد بلکه یکی‌اش این است؛ یک جریان هم کارهای مهم و اساسی است (بیانات رهبری در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها، ۱۳۹۸).
ترویج علم زندگی‌ساز و اثرگذار اجتماعی	ترویج ضرورت و ایجاب پیشرفت علمی - کشف و آگاهی از واقعیت علم نافع، ترویج علم آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری	علم نافع از سویی، جوان ایرانی را به ابزارهای لازم برای پیشرفت و اعتلای کشور و ملتش مجهز می‌سازد، و از سویی به او هویت می‌بخشد (۱۳۹۹).	
تحول و ارتقای علوم انسانی بر پایه مبانی اسلامی	- تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی - تقویت جایگاه و منزلت علوم انسانی - اصلاح و بازنگری در متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی و ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی - تأکید بر علوم انسانی - ایرانی - تدوین محتوای علوم انسانی بر اساس مبانی دینی و قرآنی - تعریف جایگاه علوم انسانی در نقشه جامع علمی و الگوی مهندسی فرهنگی کشور	یکی از مصداق‌های روشن تصحیح و اصلاح کار دانشگاه این است که ما رویکرد مصرف‌کنندگی علم را تبدیل کنیم به رویکرد تولید علم. تا کی باید ما بنشینیم مصرف‌کننده علم دیگران باشیم؟ بنده با یاد گرفتن علم از دیگران هیچ مخالف نیستیم؛ این را بارها گفته‌ام و همه هم می‌دانند؛ گفتم ما ننگمان نمی‌کند که از آن کسی که دارای علم است یاد بگیریم و شاگردی کنیم، اما شاگردی یک حرف است، تقلید یک حرف دیگر است! علم آن چیزی است که شما به آن دست پیدا کنید، بتوانید بفهمید آن را، از درون ذهن فعال شما تراوش بکنند. باید دنبال این باشیم که ما تولید علم بکنیم؛ تا کی مصرف کنیم علم	

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
			این و آن را؟ بله، مانعی ندارد که مثل کالایی که خودمان نداریم، دیگری دارد و از او می‌گیریم و استفاده می‌کنیم، از علم دیگران استفاده بکنیم؛ اما این نمی‌تواند دائمی باشد، این نمی‌تواند همیشگی باشد؛ گاهی علم دیگران درست به ما منتقل نمی‌شود، گاهی آن بخش خوش را به ما نمی‌دهند، گاهی نو و به‌روز شده‌اش را به ما نمی‌دهند و این اتفاق در کشور ما متأسفانه در سال‌های حکومت طاغوت بارها افتاده؛ ما که نباید تجربه‌ها را مجدداً تکرار بکنیم؛ بنابراین بایستی تولید علم بکنیم (بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها، ۱۳۹۷/۳۰/۲۰).
	سرآمدی علمی در تراز جهانی و رقابت علمی بین‌المللی	<ul style="list-style-type: none"> - خودباوری علمی - تولید علم خلاقانه - داشتن چشم‌انداز مرجعیت علمی - جهاد مستمر علمی - پیشرانی علم و فناوری - قطب برتر بودن علم و فناوری - نواندیشی و نوگرایی علمی - قدرت و عزت علمی - کسب درجه علمی برتر دنیا 	ما اگر همت کنیم، می‌توانیم تا بیست سال دیگر، تا سی سال دیگر، کاری کنیم که وقتی نام‌آوران عرصه علم و فناوری را در دنیا نام می‌آورند، ایرانیان و کشور ما در صدر قرار بگیرد، می‌توانیم این کار را بکنیم، ما استعدادمان خیلی خوب است، همه چیز این را گواهی می‌دهد (بیانات در دیدار جمعی از نخبگان استان کرمان، ۱۳۸۴/۲/۱۴).
	پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی مبتنی بر علم و فناوری	<ul style="list-style-type: none"> - پرورش نیروی انسانی متناسب با ارزش‌های اسلامی - تربیت اساتید و دانشجویان مؤمن، برخوردار از مکارم اخلاقی، عامل به احکام اسلام و علاقه‌مند به اعتلای کشور - تقویت عزم ملی و افزایش درک 	کار، تلاش و پرهیز از تنبلی و نیمه‌کاره کار انجام دادن، ایجاد دانشگاه اسلامی از جمله آرمان‌های رشد علمی می‌باشند (بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰). یقیناً یکی از پایه‌های مهم هر تمدنی علم است؛ علم نفعی که ما تکرار می‌کنیم «تمدن نوین اسلامی»، قطعاً یکی از

تم اصلی	طبقات اصلی	طبقات فرعی گرفته‌شده از کدگذاری باز	شناسایی جملات کلیدی یا واحدهای معنا
		اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری - احیای تاریخ علمی و فرهنگی مسلمانان و ایران و الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق عرصه علم و فناوری - تربیت مهارت‌های اجتماعی - تأکید اسلام بر علم نافع - مبارزه با آسیب‌های اجتماعی	پایه‌هایش پیشرفت علمی است؛ ما خودمان را آماده کنیم برای آن. اگر چنانچه چشم شما به عنوان نخبه به این افق باشد، قهرراً حرکت علمی شما جهت درست خواهد داشت و همین مشکلاتی که گاهی گفته می‌شود - بحث مقاله و این چیزها - اینها دیگر از بین خواهد رفت؛ یعنی جهت صحیح مشخص خواهد بود و پیشرفت درستی پیدا خواهد شد (بیانات رهبری در دیدار جمعی از نخبگان و استعدادهای برتر علمی کشور ۱۴۰۰/۸/۲۶).

نمودار ۱: مؤلفه‌ها و ابعاد اصلی کسب مرجعیت حوزه علم و فناوری

بحث و تبیین یافته‌ها

مرجعیت علمی به‌عنوان یک مفهوم محوری، همواره ذهن سیاست‌گذاران علم و فناوری را به خود مشغول کرده است. دستیابی به مرجعیت علمی اگرچه نیازمند فراهم‌سازی بسترهای مختلف است، اما در نهایت منافع پایدار و بلندمدتی را برای نظام علمی و فناوری به ارمغان می‌آورد (حسن‌زاده، ۱۴۰۲: ۴۴۴). محور اصلی این پژوهش، واکاوی مفهومی «مرجعیت علمی» از منظر مقام معظم رهبری در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲، در حوزه علم و فناوری بوده است. با استخراج مؤلفه‌ها و مقوله‌های موجود در منظومه فکری ایشان و تحلیل آنها، در نهایت رابطه و پیوند این مؤلفه‌ها با سیاست‌ها، جهت‌گیری‌ها و رویکردهای حوزه علم و فناوری در سال‌های اخیر تبیین شده است. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که مرجعیت علمی مدنظر، صرفاً به بیان بنیادهای کلان معرفتی اکتفا نمی‌کند، بلکه بر مبنای آنها قادر است مسائل مختلف جامعه انسانی را تبیین و در قالب نظریات نو و بدیع ارائه دهد. در این میان، در سال‌های اخیر و در راستای احصاء و تبیین مفهوم مرجعیت علمی در حوزه علم و فناوری، مقوله‌ها و طبقات اصلی مانند «تولید و توسعه علم نافع و کارآمد (تولید علم)»، «شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی (تربیت عالم)»، و «ارتقای کارآمدی و بهره‌وری نظام آموزش عالی (جهت‌دهی به علم و عالم)» برجسته شده‌اند. جنبه‌های مختلف و فرعی هر یک از این طبقات اصلی نیز در قالب طبقات فرعی‌تر و کاربردی‌تر از جنبه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی تبیین و روشن‌گری شده است. در نهایت، در ذیل این طبقات اصلی و فرعی، مؤلفه‌ها و مقوله‌های مختلف به تفصیل آورده شده‌اند که هر یک به‌طور خاص ابعاد گوناگون مرجعیت علمی را در حوزه‌های مختلف علم و فناوری، تبیین و روشن‌گری می‌کنند.

تولید و توسعه علم نافع و کارآمد

مفهوم «تولید و توسعه علم نافع» که در بیانات مقام معظم رهبری مطرح شده است، یکی از ارکان اصلی مرجعیت علمی و پیشرفت پایدار کشور به شمار می‌رود. این مفهوم، شامل چندین بخش کلیدی است که به‌طور مستقیم در تحقق مرجعیت علمی و توسعه پایدار کشور تأثیر می‌گذارند. اولین و مهم‌ترین بخش این مفهوم، «خودباوری جوانان در عرصه پیشرفت علم و فناوری» است. مقام معظم رهبری تأکید دارند که خودباوری در میان نسل جوان، انگیزه‌ای قوی برای پیشرفت در زمینه‌های علمی و فناوری ایجاد می‌کند و به‌عنوان موتور محرک رشد علمی کشور عمل می‌کند. این خودباوری به جوانان کمک می‌کند تا در مسیر پیشرفت علمی و فناوری اعتماد به نفس داشته باشند و نقش فعال‌تری در توسعه کشور ایفا کنند. دومین بخش، «مرجعیت علمی زبان فارسی» است که مقام معظم رهبری بر اهمیت آن در تولید

علم و گسترش آن در سطح جهانی تأکید دارند. استفاده از زبان فارسی در تولید علم می‌تواند علاوه بر ارتقای جایگاه علمی کشور، به نشر و ترویج علم در کشورهای فارسی‌زبان و حتی در سطح جهانی کمک کند. این امر به‌ویژه در راستای حفظ هویت فرهنگی و علمی کشور اهمیت دارد.

«چشم‌انداز بلندمدت برای دستیابی به مرجعیت علمی» یکی دیگر از مسائل کلیدی است که در بیانات رهبری مطرح شده است. این چشم‌انداز باید شامل برنامه‌ریزی‌های استراتژیک برای رسیدن به جایگاه‌های برتر علمی در سطح جهانی باشد. بدون این چشم‌انداز بلندمدت، دستیابی به مرجعیت علمی ممکن نخواهد بود و کشور از رقابت‌های علمی بین‌المللی عقب می‌ماند. مقام معظم رهبری همچنین بر اهمیت «غلبه بر چالش‌ها و تهدیدات خارجی» تأکید دارند. ایشان معتقدند که برای رسیدن به مرجعیت علمی باید با استقامت و همت در برابر مشکلات و تهدیدات خارجی فائق آمد و از موانع بیرونی عبور کرد. این بخش به ما یادآوری می‌کند که در مسیر مرجعیت علمی باید عزم راسخ و پشتکار لازم برای مقابله با تهدیدات جهانی وجود داشته باشد. یکی دیگر از مباحث کلیدی که مقام معظم رهبری به آن اشاره می‌کنند، «شکستن مرزهای دانش و دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته» است. ایشان بر لزوم گسترش مرزهای علمی و فناوریانه کشور تأکید دارند. دستیابی به فناوری‌های پیشرفته و گسترش مرزهای دانش نه تنها به رشد علمی کشور کمک می‌کند، بلکه می‌تواند قدرت علمی ایران را در سطح جهانی ارتقا دهد. علاوه بر این، «ترویج سبک زندگی اسلامی» از نظر مقام معظم رهبری به‌عنوان جزئی از فرایند تمدن‌سازی نوین اسلامی در نظر گرفته می‌شود. در این راستا، سبک زندگی اسلامی باید در کنار تولید علم، به‌عنوان ابزاری فرهنگی در جهت رشد اجتماعی و فرهنگی کشور تقویت شود تا پیشرفت‌های علمی با ارزش‌های اسلامی هم‌راستا باشد. در نهایت، «هدفمند کردن تحقیقات و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی» در زمینه‌های اقتصادی و عمرانی برای تحقق تولید علم نافع ضروری است. مجموعه این مفاهیم در بیانات مقام معظم رهبری، به‌طور مستقیم در راستای تحقق مرجعیت علمی و تولید علم نافع قرار دارند و هر یک به‌طور شفاف مسیر پیشرفت علمی و فناوری کشور را ترسیم می‌کنند.

شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی

یکی از مفاهیم کلیدی دیگر در تبیین مرجعیت علمی که در بیانات مقام معظم رهبری مطرح شده، «شناسایی، جذب و حفظ سرمایه‌های انسانی» است. این مفهوم در دو بخش اصلی تبیین می‌شود: ۱. توجه به سرمایه‌های انسانی کشور از طریق: تکریم دارنده علم، به فعلیت رساندن ظرفیت‌های جوانان مستعد، حذف موانع پیش روی نخبگان و جذب افراد مستعد و با انگیزه؛ ۲. رشد، شکوفایی و توسعه استعدادهای جوانان از طریق: نخبه‌پروری، حذف محفوزات ناکارآمد، هویت‌بخشی به جوانان با علم نافع،

تشویق به علم‌آموزی و تزریق روحیه امید و انگیزه به نخبگان. این مفاهیم به‌طور مستقیم به رشد علمی کشور و تحقق مرجعیت علمی کمک می‌کنند.

افزایش بهره‌وری و ارتقای کیفیت در نظام آموزش عالی

در راستای تحقق مرجعیت علمی، مقام معظم رهبری بر ارتقای بهره‌وری نظام آموزش عالی و جهت‌دهی به علم و عالم تأکید دارند. ایشان در سخنرانی‌های خود، به‌ویژه در تاریخ ۲۰ خرداد ۱۳۹۷، بر اهمیت «نقش اساتید به‌عنوان پرورش‌دهندگان قوه عاقله» تأکید کرده و بر ضرورت درگیر شدن دانشگاه‌ها و اعضای هیئت علمی با چالش‌های کشور از طریق فعالیت‌ها و تحقیقات پژوهشی هدفمند و تکیه نکردن صرف بر تولید مقالات کمی اشاره نمودند. علاوه بر این، مقام معظم رهبری بر «تربیت همه‌جانبه دانشجویان» و «آموزش ارزش‌ها در کنار علم‌آموزی» تأکید داشتند. ایشان همچنین در سخنرانی ۱۳ مهر ۱۳۸۵ بر «لزوم مدیریت صحیح برای ایجاد فضای علمی و پرنشاط در دانشگاه‌ها» تأکید کردند و همچنین بر پرهیز از معیارهای غیرعلمی در انتخاب مدیران دانشگاه‌ها، استفاده از زبان تشویق و امید در تعامل با جامعه دانشگاهی به‌عنوان اصول کارآمدی نظام مدیریت دانشگاهی تأکید نمودند.

شکوفایی استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی

یکی از ارکان اساسی در بیانات مقام معظم رهبری درباره تحقق مرجعیت علمی، شکوفایی استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی است. معظم‌له با تأکید بر شناسایی و پرورش استعدادها برتر، تقویت روحیه خودباوری علمی در جوانان، ایجاد فرصت‌های عادلانه برای مشارکت علمی و حمایت نهادی و مالی از فعالیت‌های نخبگان جوان، این قشر را محور پیشرفت علمی کشور معرفی می‌کنند. ایشان معتقدند که جوانان با اعتماد به توانمندی‌های خود می‌توانند قله‌های دانش را فتح کرده و پرچم پیشرفت علمی کشور را در جهان برافرازند. از این منظر، بالفعل‌سازی ظرفیت‌های علمی جوانان، پیش‌نیاز اصلی برای دستیابی به جایگاه علمی ممتاز در سطح بین‌المللی و تحقق مرجعیت علمی کشور است. بر این اساس، برنامه‌ریزی هدفمند برای کشف، تربیت و حمایت از استعدادها، جوان، یکی از راهبردهای کلیدی در مسیر پیشرفت علمی و پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی به شمار می‌آید.

فعال‌سازی و شکوفاسازی ظرفیت‌های علمی کشور

در ادامه این نگاه راهبردی، از جمله عناصر بنیادین دیگر در تحقق مرجعیت علمی، تأمل در ماهیت علم نافع و سازوکارهای بالفعل‌سازی ظرفیت‌های علمی کشور است که در بیانات مقام معظم رهبری به‌طور

جدی مورد تأکید قرار گرفته است. معظم‌له با اشاره به ضرورت جریان‌سازی علمی، عبور از مرزهای دانش، جذب و به‌کارگیری نیروهای تخصصی، و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی داخلی، فعال کردن پتانسیل‌های بالقوه علمی کشور را پیش‌شرط پیشرفت علمی می‌دانند. هماهنگ‌سازی دستگاه‌های علمی، حمایت از تولید علم و نوآوری، و ایجاد رقابت مؤثر میان اساتید، نخبگان و دانشگاه‌ها از جمله راهبردهایی است که برای شکوفایی علمی کشور لازم شمرده شده است. رهبری همچنین با تأکید بر اهمیت وجود نهادهای ناظر بر فعالیت‌های علمی، بر ارتقای کیفیت و کارآمدی نظام علم و فناوری تأکید دارند. افزون بر این، بهره‌گیری هوشمندانه از تجارب علمی و عبرت‌آموزی از تاریخ گذشته، به‌عنوان یکی از ابعاد علم نافع معرفی شده که می‌تواند ظرفیت‌های نهفته علمی کشور را به فعلیت برساند. در مجموع، تحلیل بیانات معظم‌له نشان می‌دهد که فعال‌سازی نظام‌مند ظرفیت‌های علمی کشور، به معنای استفاده بهینه از توان ملی، تولید علم نافع و جهت‌دهی آگاهانه جریان‌های علمی در راستای تحقق اهداف بلند علمی و تمدنی کشور است.

تعلیم و گسترش دانش سودمند، نافع و مسئله‌محور

طبقه اصلی دیگری که باید به آن توجه شود، «یادگیری و تعلیم علم سودمند» است. تعلیم علمی که علاوه بر گسترش دانش، به بهبود وضعیت جامعه و پیشرفت کشور کمک کند، در اولویت قرار دارد. در این راستا، باید به راهبردهای علمی و فناوری و ارتقای مستمر شاخص‌های علمی توجه کرد. همچنین، «روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور با توجه به تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان»، یکی از الزامات مهم دیگر در این مسیر است. همچنین در مسیر توسعه علمی و فناوری، به‌ویژه در حوزه یادگیری علم سودمند، توجه به چندین اصل اساسی دیگر از منظر مقام معظم رهبری ضروری دارد. یکی از کلیدی‌ترین این موارد، «مدیریت، برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی» در این حوزه است که نقش بسزایی در ارتقای مستمر شاخص‌های علمی دارد. همان‌طور که ایشان تأکید کرده‌اند، روزآمدسازی نقشه جامع علمی کشور و هماهنگ‌سازی آن با تحولات علمی و فنی در منطقه و جهان، از جمله الزامات بنیادین این فرایند است. این رویکرد به‌ویژه در شرایطی که علم به‌سرعت در حال تغییر است، ضرورت می‌یابد. در این مسیر، آموزش مهارت‌محور و توجه به کاربردهای عملی علم، به‌ویژه در راستای بهبود زندگی جامعه، از دیگر مباحث مطرح در فرمایشات رهبر کبیر انقلاب اسلامی است. این رویکرد به انتقال دانش به سوی مهارت‌های عملی کمک می‌کند و موجب تسهیل حرکت جامعه در جهت کسب علم و همچنین افزایش درصد تولید علم سودمند می‌شود. همچنین، «بالا بردن بهره‌وری تحقیقات و ترویج مهارت‌های

نرم در نظام آموزشی» از دیگر اصولی است که در مسیر یادگیری علم سودمند باید مورد توجه قرار گیرد. با همگامی تعلیم با تربیت و استفاده بهینه از منافع علم، می‌توان از حذف دانش‌های بی‌فایده و دوری از علم مضر جلوگیری کرده و مسیر علم‌آموزی را به سمت شکوفایی و توسعه سوق داد. این روند نیازمند جریان‌سازی علمی و شکستن مرزهای علم است تا بتوان از ظرفیت‌های داخلی و نیروی تخصصی موجود در کشور بهره‌برداری بهینه کرد. بر اساس بیانات ارزشمند مقام معظم رهبری، این اقدامات باید در راستای تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی قرار گیرد و به ایجاد رقابت سازنده و قوی در نوآوری علمی بین اساتید، نخبگان و دانشگاه‌ها منجر شود. همچنین، نقش دستگاه‌های ناظر و هماهنگ‌سازی دستگاه‌های علمی در نظارت بر مراکز علمی و ایجاد رقابت سالم در سطح ملی از الزامات تحقق این هدف است. استفاده از تجربیات علمی گذشته و عبرت‌آموزی از آنها نیز می‌تواند در جهت پیشبرد علم و دستیابی به علم سودمند در سطح جهانی تأثیرگذار باشد.

هدایت هدفمند تحقیقات و سیاست‌گذاری پژوهشی

یکی دیگر از طبقات اصلی در دستیابی به مرجعیت علمی، تحقیقات هدفمند و مسئله‌محور است. در بیانات ارزشمند مقام معظم رهبری تأکید زیادی بر این موضوع شده که پژوهش‌ها باید در راستای نیازهای جامعه، حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی، و پیشرفت کشور باشند. تحقیقات هدفمند به معنای تلاش برای پاسخ به سؤالات و چالش‌های روز کشور است که می‌تواند به تقویت پایه‌های اقتصاد دانش‌بنیان کمک کند. این تحقیقات به‌ویژه در سطوح تحصیلات تکمیلی باید بر اساس نیازهای عملی و مشکلات موجود طراحی شوند تا نتایج آنها به‌طور مستقیم بر توسعه اقتصادی و اجتماعی تأثیرگذار باشد. همچنین، تحقیقات کیفی که به درک عمیق‌تری از مسائل می‌پردازند، در این راستا نقشی اساسی ایفا می‌کنند. در کنار تحقیقات هدفمند، «گسترش فرهنگ نوآوری و رشد شاخص‌های کیفی تحقیقات» از دیگر ارکان اساسی برای توسعه مرجعیت علمی و اقتصاد دانش‌بنیان است. نوآوری به‌ویژه در حوزه فناوری و علوم انسانی به‌عنوان یک عامل کلیدی در توسعه کشور شناخته می‌شود. به علاوه، تحقیقات باید کیفیت بالایی داشته باشند تا در حل مشکلات واقعی جامعه مؤثر واقع شوند. بنابراین، ارتقای کیفیت تحقیقات علمی و در نظر گرفتن نیازهای جامعه، به‌ویژه در تولید علوم انسانی نوین، گامی مهم در تحقق مرجعیت علمی است. به‌طور خلاصه کدهای فرعی نظیر «هدفمند و مسئله‌محور کردن تحقیقات تحصیلات تکمیلی»، «انجام تحقیقات کیفی»، «رشد شاخص‌های کیفی تحقیقات»، «گسترش فرهنگ نوآوری و هدایت پایان‌نامه‌ها» به سمت گمانه‌زنی در تولید علوم انسانی جدید به‌طور مستقیم به تحقق

مرجعیت علمی و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان کمک می‌کنند. این کدها در حقیقت نمایانگر گام‌هایی هستند که برای رسیدن به مرجعیت علمی باید برداشته شوند.

رفع نیازها و حل مسائل اساسی کشور از مسیر علم

بر اساس سخنان مقام معظم رهبری، مرجعیت علمی زمانی تحقق می‌یابد که تحقیقات علمی به‌طور مستقیم به رفع نیازهای کشور و حل مسائل اساسی آن کمک کنند. این امر از طریق «هدفمند کردن تحقیقات»، «ارتباط نزدیک دانشگاه‌ها با صنعت و جامعه»، و «پاسخگویی به چالش‌های ملی کشور» قابل دستیابی است. در نتیجه، کشور قادر خواهد بود به جایگاه برجسته علمی در سطح بین‌المللی دست یابد و بر مشکلات داخلی خود غلبه کند.

ثروت‌آفرینی علمی و تقویت اقتصاد دانش‌بنیان

در ادامه تلاش‌ها برای تحقق مرجعیت علمی، مقام معظم رهبری بر اهمیت علم و فناوری به‌عنوان ارکان اساسی پیشرفت و استقلال کشور تأکید دارند. ایشان بر «تبدیل دستاوردهای علمی به ثروت و بهره‌برداری از آنها» برای توسعه کشور تأکید می‌کنند. برای دستیابی به این هدف، توجه ویژه به «تجاری‌سازی دستاوردها، تولید محصولات فناوری نانو»، «ایجاد زیرساخت‌های مناسب علمی و فناوری» و «بومی‌سازی رشته‌های علمی» ضروری است. تجاری‌سازی دستاوردها با تبدیل علم به محصولات قابل عرضه در بازار می‌تواند ارزش افزوده ایجاد کرده و فرصت‌های اقتصادی جدید فراهم آورد. در همین راستا، «تولید محصولات فناوری نانو» به‌عنوان یک عرصه پیشرفته علمی می‌تواند تحولی بزرگ در صنایع مختلف ایجاد کند. همچنین، ایجاد زیرساخت‌های علمی شامل تأسیس مراکز تحقیقاتی و فراهم آوردن شرایط مناسب برای پژوهشگران ضروری است. در نهایت، بومی‌سازی رشته‌های علمی موجب خودکفایی علمی و کاهش وابستگی به دانش‌های وارداتی خواهد شد.

بسترسازی علمی برای توسعه کیفی کشور

در راستای تحقق توسعه پایدار و کیفی کشور، مقام معظم رهبری در سخنان خود بر «بسترسازی‌های علمی و فناوری» تأکید دارند. ایشان می‌فرمایند برای پیشرفت کشور باید رویکردی جامع و راهبردی طراحی گردد که در آن تمامی بخش‌های علمی و فناوری به‌طور هماهنگ و منسجم پیش بروند. همچنین، ایشان بر لزوم ایجاد ساختار حکمرانی مناسب برای نظارت و هدایت برنامه‌های علمی تأکید می‌کنند. در این مسیر، ایشان بر اهمیت «تقویت فرهنگ خودباوری علمی» به‌عنوان رکن اساسی تقویت

قدرت علمی کشور تأکید دارند. مقام معظم رهبری همچنین می‌فرمایند که برای ارتقای کیفیت علم و فناوری، باید رتبه و جایگاه دانشگاه‌ها ارتقا یابد و به توزیع عادلانه فرصت‌ها در سراسر کشور توجه شود. ایشان همچنین بر تحقیقات عمیق و کاربردی، ایجاد وابستگی‌ناپذیری از اقتصاد نفت و توسعه ارتباط دانشگاه و صنعت تأکید دارند. در نهایت، ایشان فهم‌گرایی به‌جای حافظه‌گرایی را در نظام آموزشی ضروری دانسته و بر «تقویت روحیه بلندپروازی در دانشمندان» تأکید می‌کنند. هدف ایشان برای کشور این است که به قطب اول علمی در خاورمیانه تبدیل شود و باید تدابیر لازم برای جلوگیری از مهاجرت نخبگان اندیشیده شود تا از ظرفیت‌های علمی کشور به بهترین نحو استفاده گردد.

ترویج علم زندگی‌ساز و اثرگذار اجتماعی

در راستای مفاهیم مطرح‌شده، به اهمیت، ترویج ضرورت پیشرفت علمی و علم نافع اشاره شد. مقام معظم رهبری در سخنان خود به ضرورت کشف و آگاهی از واقعیت علم نافع و کاربرد آن در حل مشکلات جامعه نیز تأکید دارند و همین مسئله باعث استخراج طبقه اصلی و طبقات فرعی «ترویج علم زندگی‌ساز و اثرگذار» شده است. ایشان بر این باورند که علم باید نه تنها به تحولات روزافزون علمی پاسخ دهد، بلکه باید در راستای بهبود زندگی انسان‌ها و پاسخگویی به چالش‌های اجتماعی و اقتصادی به کار گرفته شود. بنابراین، ترویج علم زندگی‌ساز و اثرگذار باید به‌عنوان هدفی محوری در نظر گرفته شود. علم باید کاربردی و مفید باشد، به‌گونه‌ای که نه تنها در زمان حال، بلکه در آینده نیز بتواند بر کیفیت زندگی افراد تأثیر مثبت بگذارد. در این مسیر، از منظر مقام معظم رهبری، ترویج علم آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا علم آینده‌نگر به ما این امکان را می‌دهد که با پیش‌بینی تحولات آینده، در برابر چالش‌های پیش‌رو آماده باشیم و آنها را با راهکارهای علمی و نوآورانه حل کنیم.

تحول و ارتقای علوم انسانی بر پایه مبانی اسلامی

این کد به اهمیت تطبیق علوم انسانی با مبانی اسلامی و استفاده از آموزه‌های دینی برای ایجاد تغییرات بنیادین در این رشته‌ها اشاره دارد. رهبر معظم انقلاب اسلامی همواره بر ضرورت تحول در علوم انسانی تأکید کرده‌اند. ایشان معتقدند که علوم انسانی نباید صرفاً به مفاهیم غربی و غیربومی وابسته باشد، بلکه باید بر اساس مبانی اسلامی و فرهنگی کشور اصلاح شوند. از نظر ایشان، اصلاح علوم انسانی می‌تواند به تقویت هویت اسلامی و ایرانی کمک کرده و در نهایت موجب توسعه علمی و فرهنگی کشور شود. برخی از نکات کلیدی که در بیانات مقام معظم رهبری در خصوص تحول علوم انسانی مطرح شده به شرح زیر است:

۱. **تأکید بر تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی:** رهبر انقلاب اسلامی تأکید دارند که برای تحول در علوم انسانی باید ابتدا به آموزه‌های دینی و مبانی فلسفی انقلاب اسلامی توجه ویژه‌ای داشت. این شناخت به‌عنوان یک زیرساخت برای اصلاح و به‌روزرسانی علوم انسانی ضروری است.

۲. **توسعه علوم انسانی اسلامی:** تحول در علوم انسانی باید به‌گونه‌ای باشد که علوم انسانی اسلامی به‌طور مستقل و مبتنی بر اصول دینی تعریف شود. این تحول می‌تواند شامل بازنگری در متون درسی، برنامه‌های آموزشی و روش‌های تدریس باشد.

۳. **اصلاح متون و برنامه‌های آموزشی:** بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، اصلاح متون درسی و برنامه‌های آموزشی یکی از الزامات ضروری برای رشد و تحول در علوم انسانی است. این اصلاحات باید به‌گونه‌ای صورت گیرد که علاوه بر حفظ هویت اسلامی، نیازهای علمی و اجتماعی جامعه ایرانی را نیز پوشش دهد.

۴. **تقویت جایگاه علوم انسانی در کشور:** علوم انسانی باید به‌عنوان یکی از ارکان مهم توسعه علمی کشور شناخته شود. رهبری بر این باورند که تقویت این حوزه می‌تواند به حل مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور کمک کند.

در نتیجه، تحول و ارتقای علوم انسانی بر پایه مبانی اسلامی یک رویکرد جامع است که نه تنها بر اصلاح محتوای علمی تأکید دارد، بلکه می‌خواهد به‌وسیله این اصلاحات، جایگاه علوم انسانی را در کشور تقویت کرده و در راستای نیازهای دینی، فرهنگی و اجتماعی جامعه ایرانی حرکت کند.

سرآمدی علمی در تراز جهانی و رقابت علمی بین‌المللی

در راستای بیانات مقام معظم رهبری، یکی دیگر از مضامین اصلی به‌عنوان طبقه اصلی در حوزه توسعه علم و فناوری، «سرآمدی علم و فناوری» است. از جمله زیرمجموعه‌های این طبقه می‌توان به «خودباوری علمی» اشاره کرد که بر اساس آن، جامعه علمی باید به توانایی‌های داخلی خود در تولید علم، ایمان داشته باشد و به دنبال تحقق آن در سطح جهانی باشد. همچنین، تولید علم خلاقانه به‌عنوان یکی از ارکان سرآمدی علمی، به‌ویژه در عرصه‌های نوین مانند فناوری‌های پیشرفته و نانو، بسیار اهمیت دارد. یکی دیگر از ارکان سرآمدی، «داشتن چشم‌انداز» مرجعیت علمی است. این چشم‌انداز، کشور را به سمت تبدیل شدن به یک قطب علمی جهانی هدایت می‌کند. جهاد مستمر علمی به‌عنوان یک اصل اساسی در این مسیر، به تلاشی پیوسته برای پیشرفت علم و فناوری اشاره دارد که باید همواره در جهت حل مسائل و چالش‌های کشور باشد. همچنین، پیشرانی علم و فناوری به‌معنای قرار گرفتن در خط مقدم

تحولات علمی و فناوری است که می‌تواند موجب پیشرفت کشور در سطح بین‌المللی شود. «قطب برتر بودن علم و فناوری و نوآوری و نوگرایی علمی» نیز از دیگر مؤلفه‌های مهم در ایجاد سرآمدی علمی است که باعث می‌شود کشور در زمینه‌های مختلف علمی، همواره به‌روز و پیشرفته باقی بماند. در کنار این موارد، «قدرت و عزت علمی» یکی از اصول بنیادین است که کشور باید با استفاده از آن به جایگاه بالای علمی دست یابد. کسب درجه علمی برتر در دنیا نیز هدف نهایی این مسیر است که می‌تواند در سطح جهانی موجب ارتقای جایگاه کشور در عرصه علم و فناوری شود.

پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی مبتنی بر علم و فناوری

در کنار موضوعات و مضامین بالا، یکی دیگر از مفاهیم اصلی که مقام معظم رهبری در سخنرانی‌های خود در ارتباط با مرجعیت علمی به آن پرداخته‌اند، «پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی» است. ایشان تأکید دارند که این تمدن باید بر اساس ارزش‌های اسلامی شکل گیرد. در این راستا، مقام معظم رهبری بر «پرورش نیروی انسانی متناسب با اصول اسلامی (تربیت اساتید و دانشجویان مؤمن و متعهد به اخلاق اسلامی) و تقویت عزم ملی و درک اجتماعی نسبت به اهمیت علم و فناوری» تأکید دارند. همچنین، ایشان به «احیای تاریخ علمی و فرهنگی مسلمانان و ایران و الگوسازی از مفاخر علمی» به‌عنوان گامی مؤثر در تقویت هویت علمی و فرهنگی کشور اشاره می‌کنند. در نهایت، پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی مبتنی بر علم و فناوری از نظر مقام معظم رهبری نیازمند یک برنامه جامع است که در آن تمامی جوانب علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به‌طور هم‌زمان در نظر گرفته شوند. این فرایند با تأکید بر تربیت نیروی انسانی متعهد، احیای تاریخ علمی، تقویت علم نافع و استفاده از ظرفیت‌های علمی مسلمانان در جهان می‌تواند به تحقق اهداف تمدن نوین اسلامی کمک کند.

نتیجه

کسب مرجعیت علمی، به‌عنوان یکی از اهداف کلان علم و نظام آموزش عالی، خود مولود تحقق مجموعه‌ای از عوامل است که مقام معظم رهبری در بیانات خود به آن اشاره کرده‌اند. ایشان بر اهمیت تولید و توسعه علم نافع و کارآمد، شناسایی و جذب سرمایه‌های انسانی، افزایش بهره‌وری و ارتقای کیفیت در نظام آموزش عالی، شکوفایی استعدادهای جوانان در مسیر پیشرفت علمی، فعال‌سازی و شکوفاسازی ظرفیت‌های علمی کشور، تعلیم و گسترش دانش سودمند و مسئله‌محور، هدایت هدفمند تحقیقات و سیاست‌گذاری پژوهشی، رفع نیازها و حل مسائل اساسی کشور از مسیر علم، ثروت‌آفرینی علمی و تقویت اقتصاد دانش‌بنیان، بسترسازی علمی برای توسعه کیفی کشور، ترویج علم زندگی‌ساز و

اثرگذار اجتماعی، تحول و ارتقای علوم انسانی بر پایه مبانی اسلامی، سرآمدی علمی در تراز جهانی و رقابت علمی بین‌المللی و پایه‌گذاری تمدن نوین اسلامی مبتنی بر علم و فناوری تأکید دارند. این عوامل، نه تنها در قالب هدف‌گذاری‌های کلان علمی، بلکه به‌عنوان پیش‌نیازهایی برای تحقق مرجعیت علمی در نظر گرفته شده است. بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، مرجعیت علمی نه تنها یک هدف است، بلکه یک ضرورت است که توجه به آن می‌تواند یک اکوسیستم قوی برای بهره‌گیری از علم در خدمت توسعه کشور ایجاد کند. از نگاه مقام معظم رهبری، در اولین گام برای دستیابی به مرجعیت علمی، باید نهضت گسترده‌ای در حوزه‌ها و دانشگاه‌ها برای نقد و تحول در علوم انسانی و بررسی مبانی و خاستگاه‌های غربی این علوم آغاز شود. هدف از این نهضت، افشاگری و سلب اعتماد از این علوم است، تا بتوان یک چرخه و شبکه علمی و مدیریتی نوین با همکاری نهادها و تشکلهای مختلف برای تولید و تحول علوم انسانی در کشور ایجاد کرد. در این راستا، مقام معظم رهبری بر لزوم توجه به زیربناهای تمدن نوین اسلامی و سرآمدی علم و فناوری تأکید دارند که باید بر اساس همین مرجعیت علمی پایه‌گذاری و نهادینه شوند. در فرایند تحول علوم انسانی و تولید این علوم، مقام معظم رهبری شاخص‌های اسلامیت این علوم را به‌طور واضح تعریف کرده‌اند. این شاخص‌ها شامل تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی، تقویت جایگاه و منزلت علوم انسانی، جذب افراد مستعد و بانگیزه، اصلاح و بازنگری در متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی، ارتقای کمی و کیفی مراکز پژوهشی و تدوین محتوای علمی بر اساس مبانی دینی و قرآنی است. این اقدامات، به‌عنوان معیارهایی برای تحقق مرجعیت علمی در حوزه علوم انسانی، باید در دستور کار قرار گیرد تا علوم انسانی با هویت اسلامی و انقلابی، توانمندی و کارآمدی لازم را پیدا کند. در نهایت، مقام معظم رهبری از تمامی دست‌اندرکاران علم و آموزش دعوت می‌کنند که با امید و تمام توان وارد میدان شده و از کوشش و همکاری در این مسیر مهم دریغ نورزند. به این ترتیب، مرجعیت علمی می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار و همه‌جانبه کشور باشد و ظرفیت‌های علمی کشور را شکوفا کند تا در نهایت، کشور در عرصه‌های علمی، اقتصادی و اجتماعی به پیشرفت‌های قابل توجهی دست یابد.

منابع و مأخذ

۱. آزادی احمدی آبادی، قاسم (۱۴۰۰). «استخراج و اولویت‌بندی راهبردهای دستیابی به مرجعیت علمی در ایران با رویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری». *فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*. ۱۱ (۴۱): ۲۶۵ - ۲۴۱.

۲. احمدی، حمید و فرشاد پرهام‌نیا (۱۴۰۳). «تحلیل و ترسیم شبکه مفهومی پژوهش‌های حوزه مرجعیت علمی در ایران». *نشریه علمی پردازش و مدیریت اطلاعات*. ۳۹ (۴). ۱۲۵۸ - ۱۲۲۵.
۳. باقری، پژمان؛ ابوالقاسم آوند؛ سید امین کوه پایه؛ رضا همایون‌فر؛ مجتبی فرجام و فاطمه آوند (۱۳۹۵). «نکاتی پیرامون مرجعیت علمی با نگاهی به نقش‌آفرینی دانشجویان در تحقق آن و موانع موجود». *دانشگاه علوم پزشکی سبزوار*. ۲۴ (۱). ۵۳ - ۵۱.
۴. بختیاری، حسین؛ جعفر جعفری تویه؛ محمدباقر ملاصادقی و حسین عباسی (۱۴۰۱). «طراحی مدل ساختاری - تفسیری مؤلفه‌های مؤثر بر مرجعیت علمی، دانشگاه مورد مطالعه: دانشگاه امام صادق (ع)». *دوفصلنامه علمی اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)*. ۱۵ (۴). ۴۵ - ۳۱.
۵. تابان، محمد؛ سید رضا جوادبان؛ یاسان اله‌پوراشرف و سید مهدی ویسه (۱۳۹۵). شناسایی مؤلفه‌های مرجعیت علمی در آموزش عالی ایران با رویکرد داده‌بنیاد. *فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*. ۲۰ (۲). ۱۸۲ - ۶۷.
۶. تابان، محمد؛ علی یاسینی؛ اردشیر شیری و اسفندیار محمدی (۱۳۹۵). طراحی و تبیین الگوی مرجعیت علمی در آموزش عالی ایران بر اساس زندگی‌نامه اندیشمندان کشور با رویکرد تحلیل مضمون. *فصلنامه بازیابی دانش و نظام‌های معنایی*. ۳ (۱). ۴۰ - ۲۰.
۷. حسن‌زاده، محمد (۱۴۰۲). مدل چندلایه مرجعیت علمی. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*. ۹ (۲): ۴۴۳ - ۴۵۱.
۸. حق‌دوست، علی‌اکبر؛ سمیه نوری حکمت؛ رضا دهنویه و آتوسا پورشیخی علی (۱۳۹۸). نگاهی عملیاتی به مفهوم مرجعیت علمی. *نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی*. ۳ (۱): ۶۱ - ۳۲.
۹. حمیدی، مهدی؛ مهدی حجاری؛ مهدیه نصرینی و مریم پاک‌نیت (۱۴۰۰). *گزارش سیاستی تحلیل محتوای اسناد بالادستی، قوانین و برنامه‌های توسعه پیشین*. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.
۱۰. رضایی، محمدمهدی و پیمان فلسفی (۱۳۹۸). نقش و جایگاه علوم میان‌رشته‌ای در مرجعیت علمی نظام علم و فناوری و نوآوری سلامت. *نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی*. ۳ (۱). ۸۸ - ۸۰.
۱۱. رودی، کاوه (۱۳۸۹). *دانشگاه و مرجع علمی: بر اساس دانشگاه امام صادق (ع)*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

۱۲. رودی، کمیل (۱۳۸۹). *دانشگاه و مرجعیت علمی مبتنی بر تجربه دانشگاه امام صادق (ع)*. تهران: انتشارات امام صادق (ع).
۱۳. زورمند، مریم؛ حسین احمدی و رضا عباسپور (۱۴۰۲). *همایش بین‌المللی مرجعیت علمی در عصر حاضر*. ۲۵ بهمن ۱۴۰۲.
۱۴. طاهری، محمد مهدی (۱۳۹۸). تحقق مرجعیت علمی رویکردی کلیدی برای خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی. *نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی*. ۳(۱): ۱۰۲ - ۹۸.
۱۵. فیاض، ایراندوخت (۱۳۹۰). «نقش و جایگاه نظام آموزشی در فرایند مرجعیت علمی کشور». *مجموعه مقالات اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴*. تهران: پژوهشکده سیاست‌گذاری علم، فناوری و صنعت.
۱۶. قوام‌آبادی، محمد غلام؛ سید مهدی مرتضوی‌نژاد؛ سمیه نوروزی؛ مجتبی جوادی؛ سعید نانی و محمد عبدالحسین‌زاده (۱۳۹۴). *الگوی مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس بیانات مقام معظم رهبری. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*. ۱۸ (۳).
۱۷. کوشازاده، فاطمه؛ احمد اکبری؛ علی معقول؛ علی کوشازاده و مهدی جباری (۱۳۹۹). *طراحی مدل مرجعیت علمی دانشگاه؛ شناسایی ابعاد و ارکان (مورد مطالعه: دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع))*. فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت در دانشگاه اسلامی. ۹ (۱): ۱۲۲ - ۱۰۷.
۱۸. گودرزی، غلامرضا و کمیل رودی (۱۳۹۰). تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد مفهوم‌سازی داده‌بنیاد. *سیاست علم و فناوری*. ۳ (۹۰): ۷۵ - ۱۴.
۱۹. لطیفی، میثم؛ رضا طهماسبی بلوک‌آباد؛ مجتبی جوادی و محمدحسن میرزایی هاوشکی (۱۳۹۷). «استخراج و اولویت‌بندی راهبردهای نیل به مرجعیت علمی ج. ا. ایران با روش تحلیل عملکرد - اهمیت». *فصلنامه راهبرد*. ۲۷. ۸۶ (۱): ۲۹ - ۵.
۲۰. منطقی، مرتضی (۱۳۸۸). تحلیل محتوای کتاب‌های دینی سوم راهنمایی و دبیرستان از منظر پاسخ به نیازهای عاطفی - روانی و اجتماعی دانش‌آموزان. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*. ۸ (۲): ۷۴ - ۵۲.
۲۱. مؤمنی‌راد، اکبر؛ خدیجه علی‌آبادی؛ هاشم فردانش و ناصر مزینی (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*. ۴ (۴): ۲۲۲ - ۱۸۷.
۲۲. یحیی‌پور، یوسف (۱۳۹۶). شناسایی حیطه‌های مرجعیت علمی در دانشگاه علوم پزشکی بابل. *مجله پژوهشی در آموزش پزشکی*. ۹ (۲): ۷۱ - ۶۱.

23. Brossard, D., & Shanahan, J. (2003). Do citizens want to have their say? Media, agricultural biotechnology, and authoritarian views of democratic processes in science. *Mass Communication and Society*, 3, 291 – 312.
24. Cole F. L. (1988). Content analysis: process and application. *Clinical Nurse Specialist* 2 (1) , 53 – 57.
25. Elo, s. & kynga, s h. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1) , 107 – 115.
26. Harwood T. G. & Garry T. (2003). An overview of content analysis. *The Marketing Review* 3, 479 – 498.
27. Hilgartner, S. (1990). The dominant view of popularization: Conceptual problems, political uses. *Social Studies of Science*, 20, 519 – 539.
28. Lindhult, E. (2019). Scientific Excellence in Participatory and Action Research: Rethinking Research Quality, *Technology Innovation Management Review*, 9 (5): 6 – 21.
29. Neudorf, K. A. (2011). Content analysis - A methodological primer for gender research. *Sex Roles*, 64 (3Ĝ4) , 276Ĝ289.
30. Olszewski, M. & Bednarska, M. (2018). Is scientific excellence a good predictor of academic engagement in knowledge transfer? Empirical evidence from tourism academia, *Business and Non-profit Organizations Facing Increased Competition and Growing Customers' Demands*, 17: 83 – 94.
31. Weber, M. (2019). *Economy and society: A new translation*. Harvard University Press.

